

ISSN 1302-3519

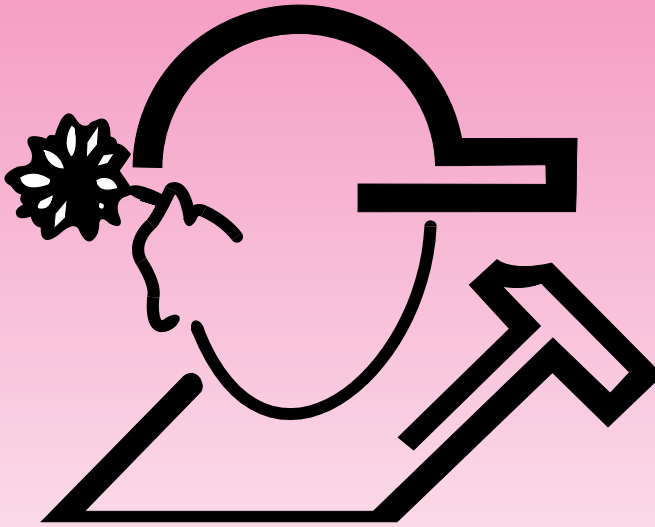
ÇALIŞMA ORTAMI

İki Ayda Bir Çıkar / Sayı : 113

Kasım - Aralık 2010

İŞÇİ SAĞLIĞI
İŞ GÜVENLİĞİ
ERGONOMİ
İŞ HİJYENİ
ÇEVRE
TOPLUM ÖRGÜTÇÜLÜĞÜ
ÇOCUK EMEĞİ
KADIN
SOSYAL POLİTİKA
NÜFUS
SOSYAL HEKİMLİK

- Çocuk Ev Hizmetçisi: Tehlikeler, İstismar
- Kaynak ve Kesme İşleminde Dikkat Edilecek Güvenlik Kuralları
- Etik Üzerine Prof. Dr. Nusret H. Fişek'in Düşünceleri
 - Eğitimde Etik Üzerine
 - Tıpta Etik
 - Sendikal Etik Üzerine
 - Yirmi Yıl Sonra
- Nusret Fişek 96. Doğum ve 20. Ölüm Yıldönümü'nde Anımsandı
 - Müzikle Tedavi
- 50 Kg'lık Çimento Torbasının Yokuşta Sırtta Taşınması

*Çalışan Çocuklara "Vefa Borcu" nuza
Ödemek İster misiniz?*

*Fişek Enstitüsü'nün 28. Yılı
Çalışma Ortamı'nın 18. Yılı*

www.fisek.org.tr

Çocuk Ev Hizmetçisi: Tehlikeler, İstismar

Derleyen: Emirali KARADOĞAN*

Her gün, hem zengin hem de fakir ülkelerde fark etmeksizin, milyonlarca çocuk günlerini, yemek yaparak, temizlik yaparak ve kendilerinden daha küçük olmayan çocukların bakımı için yetişkinlerin her dediğini yapmaya hazır bir şekilde çalışarak geçirmektedir. Bunlar "çocuk ev hizmetçileri"dir.

Hizmetçi olarak çalışan çocukların oranını saptamak insan kapasitesinin ötesinde bir iş olarak değerlendiriliyor; fakat ILO, 16 yaşın altındaki kız çocuklarının çoğunun diğer iş kollarına oranla, yaygın bir şekilde ev işlerinde çalıştırıldıklarını ifade etmektedir.

Ev hizmetlerinin gizli doğası, işverenleri tarafından ya da kontrolleri altında maruz kaldıkları istismarları ortaya çıkarmaya ve yasal güvenceye alınmalarına engel oluşturmuyor. Yasal korumanın var olduğu yerlerde de ya az biliniyor ya da zayıf bir şekilde uygulanıyor.

Ev hizmetçileri kayıtdışı ve düşük ücretlere çalışırlar. Şikayet yollarına ve merkezlerine erişmeye de güçleri yetmez. Üstelik, Uluslararası Çalışma Örgütü'ne (ILO) göre, ev hizmetleri gerçek değerinin altında gösterilir; çünkü özellikle kadının doğuştan görevi, toplumsal rolü olduğu için ek bir beceriye gerek olmadığı kabul edilir.

Resim : <http://www.flickr.com/photos/22326055@N06/4276834327/> adresinden alınmıştır

Cenova'da bu geçtiğimiz aylarda ILO, işçi işveren ve hükümet temsilcileri ile ev hizmetlerinde çalışanlara yönelik insana yaraşır bir iş sağlamaya yönelik olası küresel bir araç geliştirmek ve tartışmak için bir araya geldi. Buna göre yeni araç, ILO Tavsiye Kararı ile desteklenen bir sözleşme formunda olacak ve yasal düzenlemelerin nasıl olacağına yönelik yönergeler yer alacak.

ILO'nun toplantısından önce, Uluslararası Kölelik Karşıtları Örgütü, İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Çocukları Koruyun Örgütü ortaklaşa hazırladıkları bir bildiriyle, ILO üyelerine başvuruda bulunarak, ev hizmetinde çalışan çocuklara karşı daha duyarlı olunmasını ve bunların özellikle korunmalarını sağlayacak sözleşme hazırlanması yönünde talepte bulundular. Bu bildiri CRIN'nın web adresinde

yayınlandı ve tüm dünya genelinde yaklaşık 250 sivil toplum örgütünün desteğini aldı.

Çocuk ev hizmetçileri kimdir ?

Dünya genelinde milyonlarca çocuk kendilerine ait evlerin dışında, temizlik, çamaşır, yemek ve diğer ev işlerini yapmakta ve ayrıca çocuk bakımı, bahçe bakımı ayak işleri gibi işleri de yapmaktadırlar. Bu çocukların kimi işverenleriyle aynı evde kimisi de farklı evlerde kalmakta; kimi emeğinin ücretini alır, kimisi alamaz; aynı olarak, yemek ve barınma karşılığı çalışır.

Ülkelerin çoğunda, çocuk hizmetçiliği 12 yaşından itibaren başlar. Buna karşın 6 yaşından itibaren başlayanlara da rastlamamak mümkündür. Çocuk hizmetçilerin çoğunluğunun kız olmasına rağmen, bazı ülkelerde önemli bir oranda erkek hizmetçi kullanılmaktadır. ILO'nun tahminlerine göre 16 yaşından küçük kızlar, diğer çocuk işçiliği kategorilerine nazaran yoğun bir şekilde ev hizmetlerinde çalışmaktadırlar.

Ev hizmetlerinin hassasiyetleri

İşverenlerinin ev hizmetlerine ve küresel ekonomiye yapmış oldukları katkıya rağmen, çocuk ev hizmetçileri, sürekli ayrımcılığın ve iş kanunlarından dışlanma, izolasyonla karşı karşıya kalmaktadırlar. İşlerinin görünmez niteliğinden dolayı, en çok sömürülen ve istismara uğrayan çalışanlar arasındadırlar. Çocuklar çok genç olmaları, haklarının farkında olmamaları, ailelerinden uzak ve işverenlerine bağımlı olmaları, onları daha fazla risk altında bırakır.

Çocuk hizmetçilerin tamamının sömürüye ve istismara maruz kaldıklarını söylemek yanlış olmakla beraber, buna karşın göz ardı edilmemesi gereken de, çocuk hizmetçileri insan kaçakçılığı, zorla çalıştırma, ve diğer çocuk işçiliği formlarına karşı korumasız olmaları nedeniyle en çok sömürüye ve istismara açık olan çocuk işçiliği formlarındandır.

Görünmezlik, İzolasyon, Bağımlılık

Çocuk hizmetçilerin çoğunun, işverenlerinin evinde kalması, onları temel ihtiyaçları bakımından işverene bağımlı hale getirmektedir. Hareket edebilme özgürlükleri, aileleri ve arkadaşları ile iletişime geçebilmeleri, okula devam ya da benzer hizmetlere erişimleri, genellikle yalnızca işverenin yetkisine bağlıdır. Onların bu şekilde izole edilmeleri, hem onların gerektiğinde yardım kaynaklarına ulaşmalarını, hem de bu hizmetleri gören sömürü ve istismara uğrayan çocuklara ulaşmaya çalışanları engellemektedir.

Resim, <http://www.ndwm.org/about-dw/child-dw.asp> adresinden alınmıştır.

* Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü

Uzun saatler, düşük ücret, az dinlenme

Çocuk ev hizmetçiliği genellikle dinlenme ve tatil günü olmadan, uzun süreler ve düşük ücretli çalışma olarak tanımlanır. Çok düşük ücretlerde ve 24 saat her an "emre hazır" bir şekilde çalışırlar. Uzun saatler çalışma ve kısa dinlenme süreleri, eğlenme ya da sosyalleşmelerini negatif yönde etkileyerek, çocukların zihinsel, fiziksel, sosyal ve entelektüel gelişimlerini engeller.

Tehlikeler

Ev hizmetlerinin doğası, çocuk hizmetçileri ev içerisindeki bir dizi tehlikeyle karşı karşıya getirir. Çoğu evde kullanılan araç ve gereçlerden dolayı, ciddi şekilde yaralanabilirler. Keskin bıçak, sıcak ütü, kaynar su, elektrikli cihazlar ve beyazlatıcı gibi kimyasalları eğitimsiz ya da koruyucusuz kullanırlar. Bazen de çocuklardan, verilen az bir eğitimle, evdeki yaşlı ve çocuk bakımını üstlenmeleri gibi sorumluluklar yüklenmeleri talep edilir. Bununla beraber, çocuk hizmetçiler hastalandıklarında tıbbi bakım ve hizmetlere de tam anlamıyla ulaşamamaktadırlar.

İstismar ve şiddet

Çocuk hizmetçiler sık sık sözlü, fiziksel, ve bazen de cinsel şiddete maruz kalmaktadırlar. Sözlü şiddet biçimleri olarak alay etme, aşağılama, hakaret etme, bağırma, küfretme; fiziksel şiddet biçimleri, dayak atma, tekmeleme, kırbaqlama, sıkıştırma, aşırı çalıştırma, yemeksiz bırakma sayılabilir. Çocukların hassasiyetlerinden, korumasızlığından ve izole edilmişliklerinden dolayı cinsel şiddete maruz kalmalarına oldukça sık rastlanır. Bir ev hizmetçisi çocuk, evin erkeği ya da erkek çocuğu tarafından cinsel şiddete ya da istismara açık ve kabul edilebilir görülmektedir. Kızların hamile kalmaları durumunda, sokağa atılarak, kendi başlarının çaresine bakmaya zorlanırlar. İçinde bulundukları "utanılacak" durum, evlerine geri dönmelerini de zorlaştırır. Temel ihtiyaçlar, nedeniyle işverene bağımlı olmaları, uğradıkları istismarı dile getirmelerine engel olmaktadır.

Resim, <http://www.ndwm.org/about-dw/child-dw.asp> adresinden alınmıştır.

Ev hizmetine alınan çocuklara ilk işe alındıkların da çocukların ailelerine ve kendilerine, ev sahibinin çocuklarından pek farklı muamele yapılmayacağı, yaşam koşullarının sağlıklı ve düzenli olacağı eğitim olanaklarından aynı şekilde faydalanabileceği sözü veriliyor. Fakat uygulamanın bunu doğrulamadığı ifade edilmektedir. Hindistan Ulusal Ev Hizmetçileri Hareketi'ne göre -National Domestic Workers' Movement (NDWM) - ev hizmetine alınan çocuklar ne yazık ki ikinci sınıf insan muamelesi görmektedirler (NDWM, 2010)

Eğitimsiz bırakılma

Yapılan bir araştırmaya göre, ev hizmetlerindeki çocuklar, eğitime büyük önem vermektedirler. Çoğu açısından ev hizmetçisi olmayı kabul etmenin anahtarı, eğitim sözünün

verilmesi olarak gösterilmiştir. Ancak gerçekte, hepsinin olmasa da çoğunun eğitime ulaşma şanslarına el konulmuştur. Hatta işveren okula devamlılığı sağlamadığı için ve uzun çalışma süreleri ile beraber, çocuk hizmetçiliği işinin niteliğinden kaynaklı olarak derslerini izlemeye zorlanır. Okul harcı, kitaplar, üniforma ve ulaşım maliyetleri gibi okulla ilgili zorlukların yanında, resmi eğitimin esnek olmayışı da çocuk hizmetçilerin eğitiminin önünde bir başka engel olarak karşımıza çıkar.

Hemen bu noktada, eğitimden alıkonularak kardeşlerine bakmak zorunda bırakılan çocukların dramına da değinmek gerekir. Bu olgu bir yönüyle bireysel, bir yönüyle toplumsaldır. Bireyseldir; çünkü, yenidoğan kardeşine bakmakla görevlendirilen kız çocuğu, ya eğitiminden alıkonur; ya da ders çalışmaya olanak bulamaz; derslerde uyuklar. Böylece eğitim şansını yitirir. Bu olgu, aynı zamanda toplumsaldır; çünkü, ailelerin sorumsuzca çok çocuk yapmalarına olanak verir; kız çocuklarının bugün kendi kardeşlerine, yarın başkalarının çocuklarına (ev hizmetçisi) bakmalarına meşruiyet kazandırır.

Ev esareti

Aşırı bir örnek vermek gerekirse, çocuk ev hizmetçiliğinin durum ve şartları, zorla çalıştırmayla aynı anlama gelmektedir. Çoğu çocuk ev içi kölelik için kaçırılırken, bazıları da ailelerinin işverenlerinden aldıkları borcu ödeyemeyince borç karşılığı zorla çalıştırılmaktadır.

Mevcut Uluslararası standartların çocuk ev hizmetçileri korumadaki yetersizliği/başarısızlığı

Mevcut uluslararası standartlar, çocuk hizmetçileri sömürden ve istismardan koruyamamaktadır. Özellikle mevcut sözleşmeler, doğrudan, ev hizmetinde çalışan çocukları işaret etmemektedir. Diğer birçok ILO sözleşmesinin hükümleri teknik olarak ev hizmetinin en çok sömürü niteliğindeki uygulamalara uygulanırken, ev hizmetçileri geleneksel olarak, "ulak", "yardımcı" kabul edilmekte ve pratikte güvenceler ev hizmetçi çocukları kapsayacak şekilde düzenlenmemektedir. Birçok ülkede çıkarılan iş kanunlarında, ev hizmetinde çalışanlar, kapsam dışı tutulmuşlardır. ILO'nun 138 sayılı asgari çalışma yaşı ile ilgili sözleşmesi, ev hizmetinde çalışanların sözleşmenin dışında tutulmasına olanak sağlamıştır. Benzer şekilde sözleşme ve tavsiyelerin uygulanmasına yönelik Uzmanlar Komitesi'nin üye ülkelere 182'ye uyumluluğu tartışıldığında sürekli olarak konuya değinmesine rağmen, 182 sayılı çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerini yasaklayan sözleşmede de ev hizmetinde çalışan çocuklara yönelik doğrudan referanslara rastlamak mümkün değildir. Çocuk ev hizmetçileri, kendilerine has olan işlerde korunmalarına yönelik koruyucu mekanizmalar kadar, etkili yasal düzenlemelere de ihtiyaç duymaktadırlar.

Tavsiyeler

ILO çocuk ev hizmetçilerini korumaya yönelik yeni bir sözleşme ortaya koymalıdır. Bu metinler de yer alması için anahtar bazı hükümler ortaya konmuştur. Buna göre yeni sözleşme;

- Yasa önünde eşitlik sağlamalı, çalışma sürelerini ve şartlarını, insana yaraşır bir işin esasları ile diğer uluslararası standartları içermeli,
- Asgari ücret hakkı, haftalık dinlenme hakkı ve sosyal güvenliğe dahil olma hakkı, iş kazası ve tıbbi bakım hakkı,

- İşverenin yanında kalıp kalmayacağını seçim hakkı
- serbest dolaşım özgürlüğü ve zorla kapatılmanın yasaklanması,
- İşverenin fiziksel ve cinsel istismarı, ücret ödememesi, zorla eve hapsedme, küçük yaşta çalıştırmanın suç sayılması ve etkili yaptırımların sağlanması,
- Etkili ve ulaşılabilir şikayet mekanizmaların kurulması,
- Fiziksel, cinsel ve diğer istismar türlerine maruz kalan çocukları da kapsayacak şekilde, ev hizmetinde çalışan çocukları destekleyici ve yardım edici hükümlerin getirilmesi,

Diğer yandan mevcut ILO sözleşmelerine de şu hükümlerin eklenmesinin uygun olacağı savunulmaktadır:

- 138 Sayılı asgari çalışma yaşı ile ilgili sözleşmeye, çocukların özellikle eğitimlerinin engellenmemesi için, ev hizmetlerinde çalışma yaşı en az 15 yaş olmalı,
- 182 Sayılı çocuk emeğinin en kötü biçimlerini engellemeye yönelik sözleşmede de tehlikeli ev işleri için 18 yaş sınırı getirilmeli,
- Yazılı sözleşmelerde, çalışma süresi düzenlenmeli
- Eğitim, öğrenim, günlük dinlenme ve boş zaman aktiviteleri için çalış(tır)ma süresi kısıtlanmalı,
- Çocuk ev hizmetçilerinin işe başlama en erken saati ve en geç saati belirlenmeli. (örneğin en erken 07:00, en geç 21:00'e kadar),
- Çocuk hizmetçileri takip ve gözlemeyi olanaklı kıla- cak mekanizmalar oluşturulmalı ve çocuk hizmetçi çalıştıranlar çocuk hizmetçinin bilgilerini yerel çocuk koruma birimine bildirmeli.
- Çocuk ev hizmeti ve yerel çocuk refah otoriteleri ara- sında düzenli ve zorunlu iletişim sağlanmalı ve ço- cukların iyilik durumları gözlenmeli; gerekirse yasal danışman sevk edilmeli.
- Üyeler özellikle çocuk ev hizmetçilerinin eğitime eri- şim fırsatlarını güvence altına almalıdır.

Dünyadan Kısaca

Birleşmiş Milletlerin çağdaş kölelik formları Özel Ra- portörü Gulnara Shahinian Ekvator'a yaptığı gezi sonucun- da büyük bir kaygıyla, mevcut gelişime rağmen, endişe verici bir şekilde çocuk işçiliğinin yaygınlığını, ev köleliği ve borca karşılık çalışmanın hala güçlü bir biçimde devam ettiğine vurgu yapmıştır. Bu bağlamda düşünüldüğünde çocuk işçiliğinin devam etmesi, yoğun bir çocuk nüfusa sahip olan Ekvator'un kalkınmasının önünde önemli bir en- gel olarak görülmektedir.

İnsan Hakları Gözlem Raporu'na göre, Endonezya'da yüz binlerce kız çocuğu -kimi 11 yaşından küçük- küçük yaşta başka insanların yanında yemek yapmak, temizlik, bulaşık, çamaşır ve çocuk bakımı gibi işlerde çocuk ev hizmetçiliği yapmaktadır. Bu konuda görüşülen kızların bir çoğu, günlük 14-18 saat çalıştırıldıklarını ifade etmişlerdir. Buna karşın kimisi emeklerinin karşılığının eksik ödendi- ğini, kimisi de hiç ödenmediğini ifade etmişlerdir. Asıl kötü olan ise, fiziksel, psikolojik ve cinsel istismara uğradıklarını vurgulamışlardır.

Hindistan'da bir kız çocuğu, kendisini işe alan bir çiftin fiziksel şiddetine uğradığını belirterek haklarında şikayette bulunmuş. Mahkeme çifti 1000 ABD doları tazminata mah- kum etmiştir.

BM Çocuk Hakları Komitesi, Malezya'da içlerinde ço- cuklarında bulunduğu, göçmen ev hizmetçilerinin her türlü tehlikeye açık bir şekilde çalıştırıldıklarına dikkati çekmiştir. Komite ayrıca Ruanda'da çocuk işçiliğinin yaygın olduğu- nu ve çocuk hizmetçi çalıştırma oranının yüksek olduğunu, uzun saatler ve küçük yaşlarda çalıştırılarak eğitim olanak- larına da erişemediklerine dikkati çekmiştir.

İnsan Hakları izleme Örgütü, İspanya'nın Kanarya Adaları'na dikkatleri çekiyor. Ada'da bulunan yaklaşık 250 kimsesiz göçmen çocuğun korunaksız barınaklarda kötü yaşam koşullarında tutulduklarını ve sağlık durumlarının büyük tehlike altında olduğunu ifade ederek hükumete uyarılarda bulundu.

Çek Cumhuriyeti, Roman toplularına karşı yönelik ay- rımcılığı ortadan kaldıran raporu onayladı. İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi'nin Çek Cumhuriyeti'nde başladığı ay- rımcılığa karşı incelemenin bunda etkili olduğu belirtiliyor. Diğer yandan AB çerçevesinde ulusal kuruluşlar ve STÖ'ler Roman topluluklarına karşı ayrımcılığın kaldırılması ve mü- cadele edilmesine yönelik neler yapılabileceğini tartışmak üzere bir araya geliyorlar (CRINMAIL 1180, 2010)

Jakarta'da çocuk ev hizmetinde çalıştırmanın yoğun- luğuna dikkat çekilmektedir. Burada çalıştırılan çocuk ev hizmetçilerinin çoğunun şehirlerden ve yerleşim alanların- dan uzak yerlerdeki evlerde hizmet ediyor olmaları onları ailelerinden, arkadaşlarından ve eğitimden koparmaktadır (Ting, 2010)

Kaynaklar:

CRINMAIL 1180 (2010), <http://www.crin.org/email/index.asp>
NDWM, (2010), "Child Domestic Workers", <http://www.ndwm.org/about-dw/child-dw.asp>
Ting, Inga (2010) "Child Domestic Workers Suffer in Silence" <http://www.thejakartapost.com/news/2010/02/16/child-domestic-workers-suffer-silence.html>

Ne yapılmalı ?
1. 50 kg'lık çimento torbaları olabildiğince mekanik araçlar yardımıyla indirilmeli, kaldırılmalı ve taşınma- sıdır.
2. Torbanın indirilmesi, sırta alınması sırasında başka işçi(ler) yardım etmelidir.
3. Araçsız olarak 25 kg'dan yukarı ağırlık taşıma, yükleme ve boşaltma işleri ağır ve tehlikeli işler kapsa- mına girer. (a) İşçi Sosyal Güvenlik Kurumu'na kayıtlı - sigortalı olmalı, (b) Ağır ve tehlikeli işlerde ça- lışacaklara ait sağlık muayenesinin yapılması gerekmek- tir.
4. 27 kg'dan daha ağır yüklerin kaldırılması ve taşınması sağlık sorununu oluşturur. Bu nedenle teknik yöntemlerden yararlanma çareleri araştırılmalıdır.
5. Taşıma aralıkları ve dinlenme süreleri olabildi- ğince uzun olmalıdır.
6. İşçinin iş elbiseleri, iş güvenliğini ayakakkabısı olma- yı, yükü iyi kavrayabilmesi için eldiven el ölgülerine uygun, eline iyi oturan büyüklükte olmalıdır.
7. Yüklerin doğru olarak nasıl taşınacağı ve yanlış taşınması halinde ortaya çıkabilecek riskler hakkında işçiye yeterli bilgi ve eğitim verilmelidir.

İKİ DAKİKA DÜŞÜN
> Sayfa 23'ün yanısı

Kaynak ve Kesme İşleminde Dikkat Edilecek Güvenlik Kuralları

Mustafa TAŞYÜREK*
(mustafatasyurek@fisek.org.tr)

Ümraniye'deki bir fabrikada, **kaynak yapılan** boya tankının patlaması sonucu yangın çıktı. Yangını söndürme çalışmaları sırasında meydana gelen ikinci patlamada, 1 işçi ile 2 itfaiye eri yaralandı. (25.8.2008 AA).

İstanbul Tuzla'daki bir tersanede yeni inşa edilen tankerde **kaynak yapılırken** çıkan yangında biri ağır beş işçi ile bir itfaiyeeri yaralandı (14 .12.2008 AA.) .

Uludağ Ü. Tıp Fakültesi Hastanesi'ndeki yangın, çatıdaki izolasyon çalışmaları sırasında **kaynak yapılırken** ortamdaki parlayıcı maddenin aniden alev almasıyla çıktı (21.09. 2010 Cumhuriyet).

Ataköy'de bir binanın çatı katında yürütülen izolasyon çalışmalarında **kaynak makinesinden sıçrayan kıvılcım** yangına neden oldu. Alevler kısa sürede yayılınca, izolasyon çalışmasını yürüten 4 işçi ve apartman temizlik görevlisi çatıda mahsur kaldı... (16.06.2010 Zaman).

Uşak'ta kaynak makinesinden sıçrayan kıvılcımın neden olduğu iddia edilen orman yangınında yaklaşık 3 hektarlık ormanlık alan zarar gördü. Yangının; tarla kenarında **kaynak yapan E.Ç.** adlı vatandaşın **kaynak makinesinden sıçrayan kıvılcımın** anızları tutuşturduğu ve anız ateşinin de ormana yayılması sonucu çıktığı bildirildi (19.09.2010 www.Uşakport).

güvensiz durum ve hareket ile karşılaşyoruz.

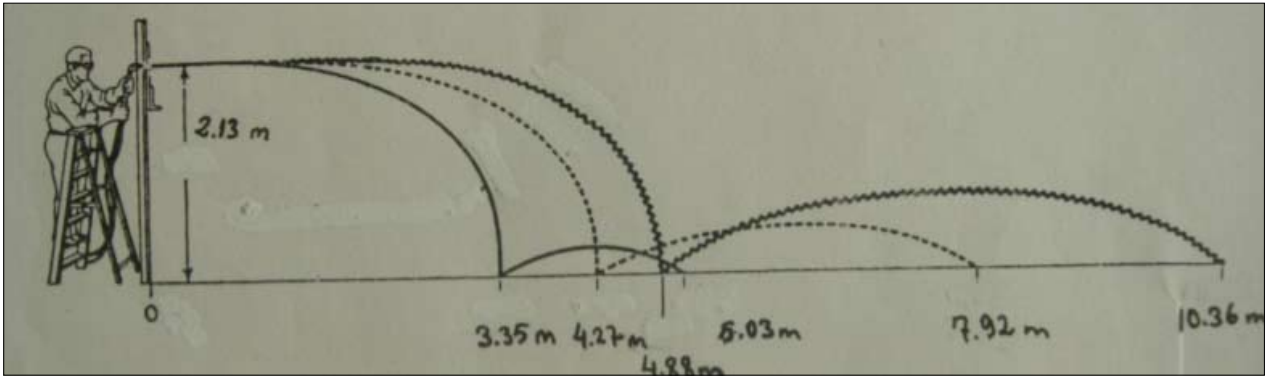
Bu yazıda kaynak ve kesme işlemlerinin tehlikelerinden biri olan yangın ve buna karşı alınabilecek sağlık ve güvenlik önlemlerine ağırlık verilecek, kaynakçıların bilgi düzeyinin yükseltilmesine çalışılacaktır.

ATEŞLİ ÇALIŞMA RİSKLERİ

İşyerlerinde yaygın olarak kullanılan **ateşli çalışma** dediğimiz **kaynak** (elektrik – oksijen) ve bunlarla yapılan **kesme** işlemi yangının ana nedenlerinden biridir.

Kaynak ve kesme işleminde oluşan yüksek sıcaklık (1500 – 2000 °C) ve sıcak ve sıcak metal curuflarının / parçalarının etrafa saçılması geniş bir alanı tehlikeye sokar. Özellikle sıcak metal saçılmalarının başlattığı yangınlar işin yapıldığı yerden uzakta olduğu için geç farkedilir ve bu nedenle büyümeye yatkındır.

Kesme ve oks – asetilen kaynağında curuf saçılma uzaklığı kullanılan gazın basıncı ve çalışma yüksekliği ile doğru orantılıdır. Basınç ve yükseklik arttıkça saçılma mesafesi de artar. Aşağıdaki şekilde de görüleceği gibi yaklaşık 2 m yükseklikte oksijenle metal kesme işlemi yapılırken çıkan kıvılcım veya erimiş metal parçacıklarının yaklaşık 11m uzaklığa gitleme olasılığı vardır.

Yukarıda belirtilen haberleri yazılı ve görsel basında o kadar sık duyuyoruz ki.

Kaynak ve kesme işlemleri sırasında gereken önlemler alınmamasından, hangi önlemlerin kim tarafından ve nasıl alınacağını bilmemesinden “çalışma ortamında” gerçekten çok sayıda iş kazası, yangın, parlama ve patlama olmaktadır. Ne yazık ki bunun sonucunda can kayıpları, ağır yaralanmalar, ev, apartman, işyeri, hatta hastahanelerde bile yangınlar olmaktadır.

Ziyaret ettiğimiz şantiyelerde, gördüğümüz atölyelerde kaynak ve kesme işlemi yapılırken, yaygın bir şekilde

Kıvılcım ve curuf saçılması kullanılan gazın basıncı ile doğru orantılıdır.

DONANIMDAKİ GÜVENLİK ÖNLEMLERİ

Ateşli çalışmaların neden olacağı yangın riskini ortadan kaldırmak için işe başlamadan önce yapılacak kontrolleri ve alınacak önlemleri birlikte gözden geçirelim.

A. KAYNAK MAKİNASI VE OKSİ ASETİLEN TAKIMLARINDA

1. Basıncı gaz tüpleri (oksijen – asetilen, LPG tüpleri) dik veya yatayla en az 45°'lik açı ile arabaya sabitlenmiş midir ?

(Tüplerin yerden yüksekliği tüpün boyunun ¾'ü kadar olmalıdır)

2. Hortum – regülatör, şaloma, sağlam ve güvenli mi? Bağlantıları doğru ve güvenli mi?

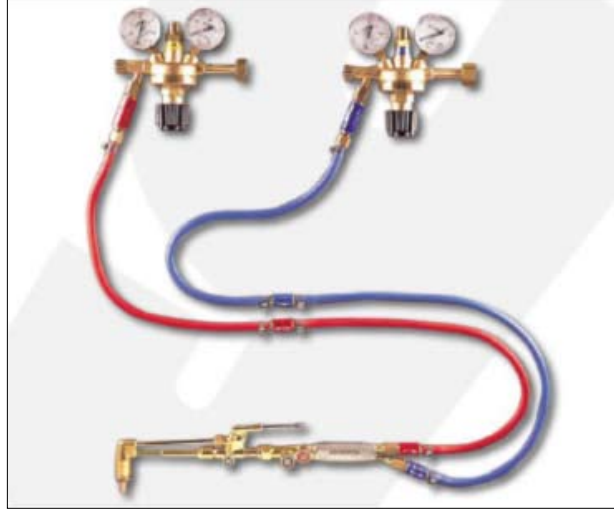
- Hortumda kırık – çatlak olmamalı

- Regülatör sağlam ve test edilmiş olmalı

* Kim. Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Denetim Kurulu Üyesi

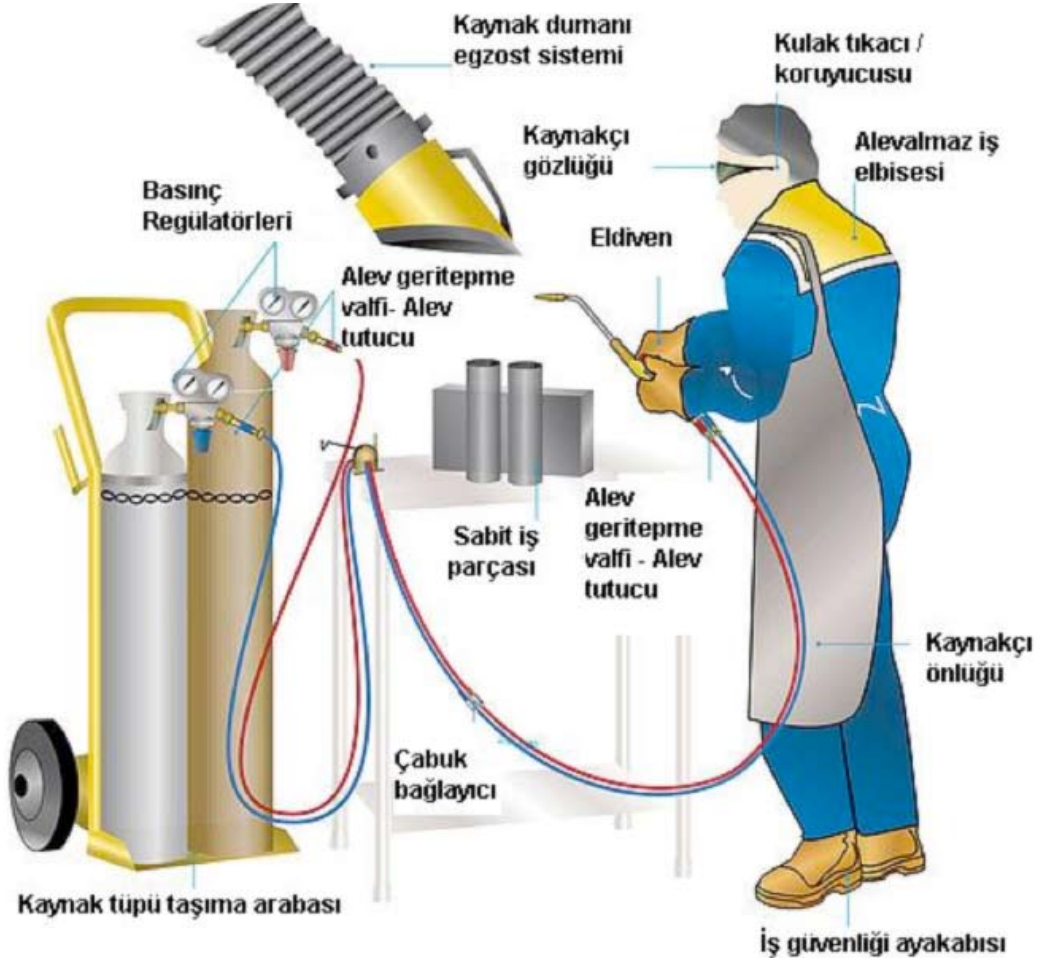
- Şaloma temiz ve özellikle ağız bozulmamış olmalı
- Hortum bağlantıları 2 adet kelepçe ile yapılmalı
- 3. Regülatör ve tüplerinde yağ bulaşığı var mı? **Kirli**
- yağlı basınçlı tüp ve kaynak elemanlarını kesinlikle kullanmayın.

- 4. Regülatörle hortum / şaloma ile hortum arasında alev geri tepmesini önleyecek **alev tutucu** var mı?
- 5. Yanıcı ve yakıcı gaz hortumlarının renkleri farklıdır ? (Yanıcı gaz **kırmızı**, yakıcı gaz **mavi** olmalıdır)
- 6. Farklı bir koku hissediyor musunuz ? Gaz kaçığı var mı?

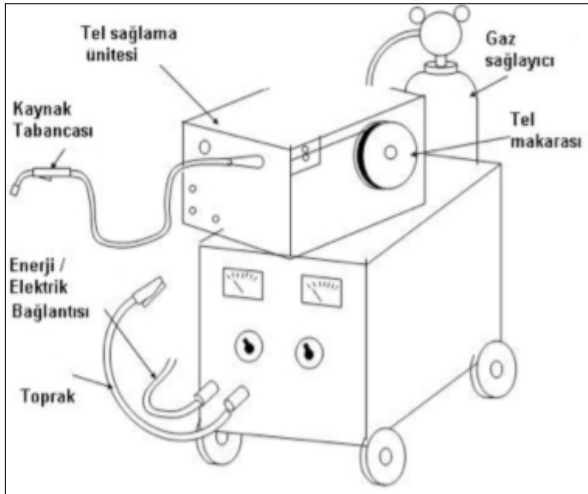

A. Alev tutucu(sunu) [alev geri tepme valfini] mutlaka takın

Doğru ve Güvenli Oksijen Kaynak İstasyonu

7. **Kaynak motoru bağlantıları** (Topraklama elektro-
du sağlam ve güvenli mi?) **Elektrik kaynak makineleri ve**
donanımı yalıtılmış ve topraklanmış olmalıdır.

**Topraklama ucunu yanıcı - parlayıcı maddelere ya-
kın yerlere bağlamayınız.**

8. Kablo – hortum ile her türlü bağlantı elemanı hasar-
lanabilecek yerlerden (yol / kapı eşiği gibi) geçiyor mu?

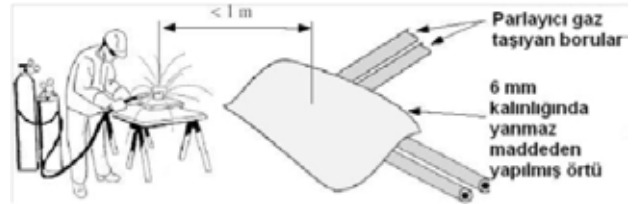
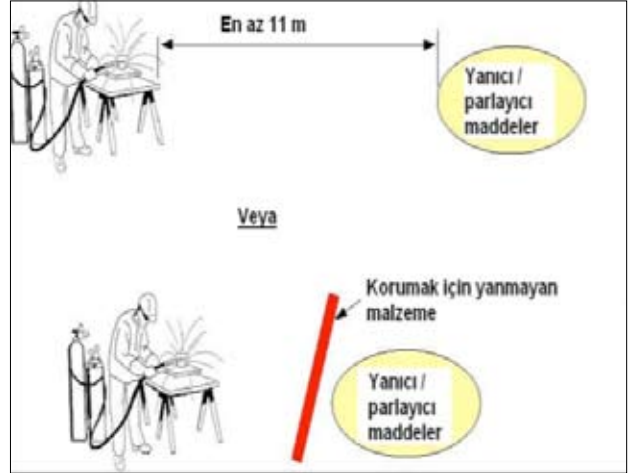
**Geçiyorsa hasarlanmasını önlemek için gerekeni
yapın / mümkünse yukarıdan geçirin.**

B. ATEŞLİ ÇALIŞMA YAPILACAK SAHA

1. Ateşli çalışma yapılacak yerde yanıcı malzemeler
(tahta, bez, naylon, lastik, yapışkan gibi) var mı?

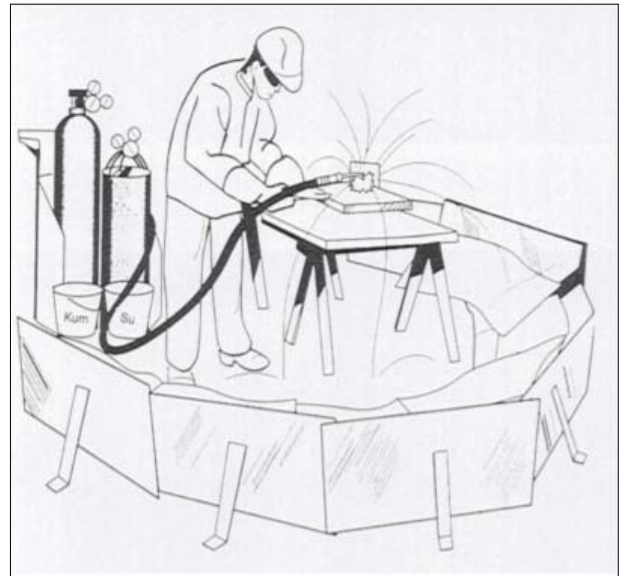
**Varsa sahadan en az 11 m uzaklaştırın, uzaklaştı-
ramıyorsanız yanmaz battaniye, metal koruyucu, alev
tutucu perse gibi malzemeler ile koruyun.**

2. Tiner, alkol, solvent, toluen gibi yanıcı ve parlayıcı
sıvı veya döküntüler var mı? **Varsa uzaklaştırın ve dö-
küntüleri ıslatarak uygun şekilde temizleyin.**

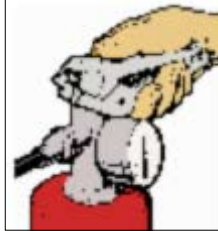
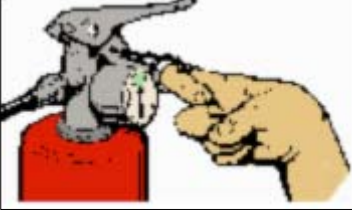
3. Çalışma yüksekte yapılıyorsa saçılmaları önleyecek
uygun koruyucular var mı?

4. Yapılan işin civarında herhangi bir açıklık var mı?

5. Yapılan iş gerektiyorsa gözcü var mı?
6. Yangın söndürme cihazını çalışmanın yapılacağı alana getirdiniz mi?
7. Yangın söndürme cihazını nasıl kullanacağınızı biliyor musunuz?

Mühürü koparınız, valf/vana kelebek türü ise kelebeğini hızla ve tamamen sola çeviriniz. Basma kollu ise pimini çıkartıp mandalı iyice sıkınız.

Ateşe kendinizi tehlikeye atmayacak kadar yakın durunuz.

Lans'ı değil lans sapını tutunuz,

CO₂'yi veya KKT'yi ateşin alt kısmına yöneltiniz.

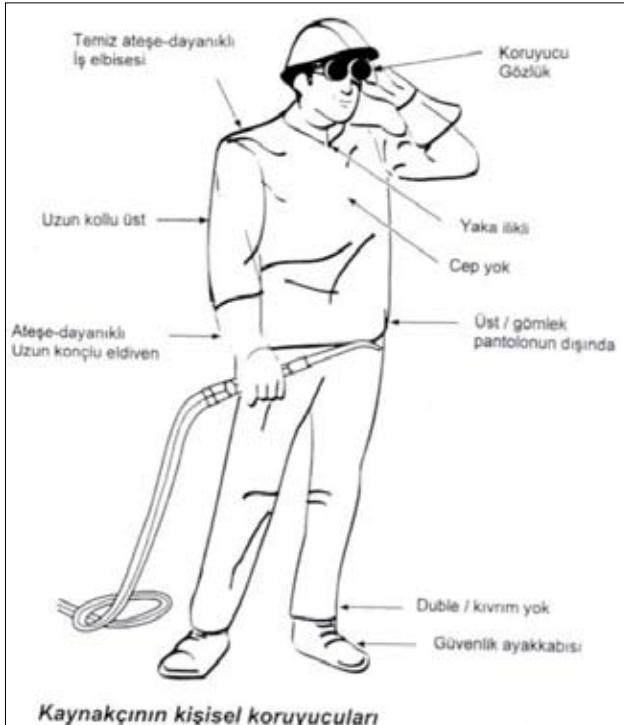
Taşınabilir yangın söndürücülerin;

Yangın söndürücü Madde Miktarı
(x), kg veya litre

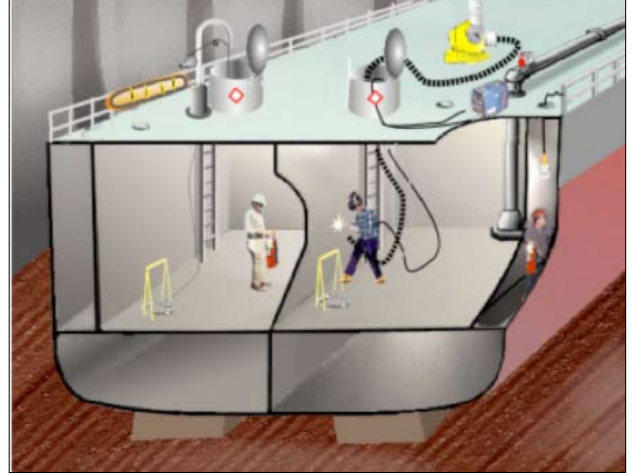
En az çalışma süresi
Saniye

$x \leq 3$	6
$3 < x \leq 6$	9
$6 < x \leq 10$	12
$10 < x$	15

8. Kaynakçı masken, gözlüğün, eldivenin var mı? İşe uygun mu?

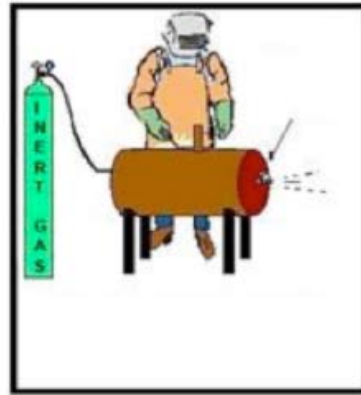

9. Tank gibi kapalı bir yerde mi ateşli çalışma yapıyorsunuz ? İçinde ne olduğunu biliyor musunuz? Havalandırma yeterli mi? Yeterli ve uygun bir temizlik yapıldı mı? Patlama riskine karşı gereken önlem alındı mı ? Tankı **temizleyin, havalandırın, gerekirse karbondioksit, azot gibi asal gazları tank atmosferine karıştırarak patlama ve yangın riskini önleyin.**

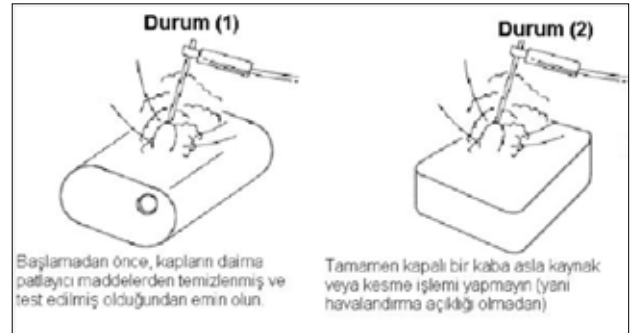
C. GENEL GÜVENLİK KURALLARI

Ateşli çalışmaların güvenli bir şekilde yürütülmesi için yapılması ve yapılmaması gereken genel kurallar aşağıda özetlenmiştir.

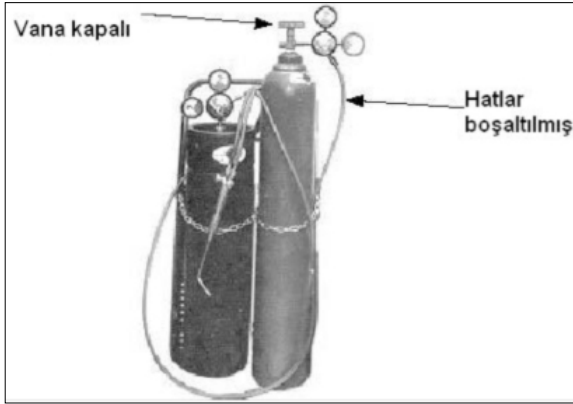
**Havalandırma
ya izin vermek
için vana açık**

Kaynak yapmadan önce, tank iyice temizlenmeli, inert gazla doldurulmalı, ve tankın havalandırılmasına izin verilmelidir.

BUNLARI YAP !

- İşe başlamadan önce sahayı kontrol et, ilgisine haber ver, gereken ateşli çalışma izinini al.
- Havalandırmanın çalışan, makina ve donanım için yeterli olduğundan emin ol.
- Kaynak makinasının, kablolarının ve yardımcı donanımın sağlam ve güvenli olduğundan emin ol.
- Topraklamanın uygun ve güvenli olduğundan emin ol.
- Hortumların, gaz tüplerinin , regülatörlerin sağlam ve güvenli olduğundan emin ol.
- Yanıcı maddeyi temizlemek için regülatörleri bağlamadan önce tüpün vanasını aç.
- Uygun koruyucu ve yüz siperliği kullan.
- Vanaları yavaş aç, önce yanıcı gazı aç, sonra yakıcı gazı (oksijeni) aç. Kapatırken tersini yap. Önce yakıcı gazı, sonra yanıcı gazı kapat.
- Kullanmadığın zaman tüplerini kapalı tut.

BUNLARI YAPMA !

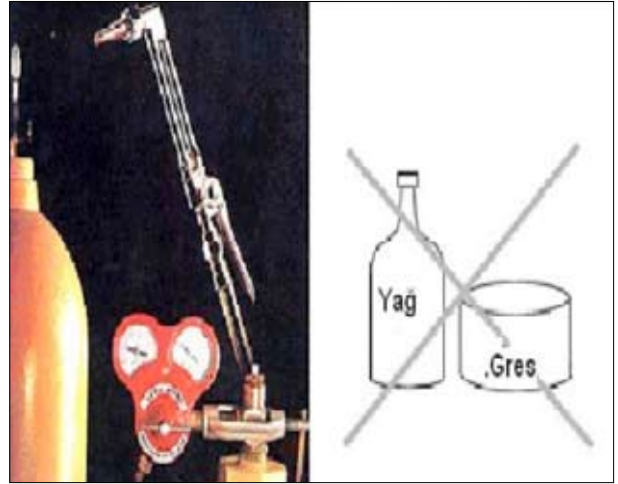
- Risk alma
- Yanıcı maddelerin yanında ateşli çalışma yapma.
- İçinde ne olduğunu bilmediğin tanklarda ateşli çalışma yapma.
- Galvenizli veya kaplanmış malzemelerde gerekli önlemler almadan (kaynak yerinin iyi havalandırılması, kaynak dumanlarına uygun solunum yolları koruyucusu – kaynakçı maskesi vb.) ateşli çalışma yapma.
- Hortumları, kabloları geçiş yerlerinde bulundurma, kapı eşiklerinden (önlem almadan) geçirme.
- Yağlı – kirli takımla – elle oksijen takımına dokunma ve kullanma.
- Hasarlı donanım – hortum – kablo – regülatör kullanma.
- Gaz tüplerini yatık durumda kullanma.
- Şalomaları çalışır durumda gaz tüpleri veya başka bir yere asma.

D. İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ MEVZUATINDA KAYNAK VE KESME İŞLEMİ

Ateşli çalışmaları güvenli yürütmemiz için gereken temel bilgileri yukarıda özetledik. Bu bilgiler işçi sağlığı ve güvenliği ile ilgili mevzuatımızda belirtilen hükümlerin açıklamasıdır. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü'nün 164, 323-333, maddeleri kaynak ve kesme işleri ile ilgilidir. Parlayıcı, Patlayıcı ve Tehlikeli Maddelerle Çalışılan İşyerlerinde ve İşlerde Alınacak Tedbirler Hakkında(ki) Tüzük 93 -104'ncü maddeleri ile 125, 135 nci maddeleri de ateşli çalışmalarda kullanılan basınçlı gaz tüpleri ile ilgilidir. Ağır ve Tehlikeli İşler Yönetmeliği'ne göre 18 yaşından küçükler ve kadınlar kaynak ve kesme işlerinde çalıştırılmaz (Ağır ve Tehlikeli İşlere Ait Cizelge Sıra No:22) .

Kişisel Koruyucu Donanımların İşyerlerinde Kullanılması Hakkında Yönetmelik (Ek-II' ve III) - Takılıp çıkarılabilen kaynak maskesi bulunduran solunum cihazları. **Koruyucu gözlükler, yüz siperlikleri veya elle tutulan yüz koruyucuları :** Kaynak yapma, öğütme ve ayırma işleri. **Ateşe dayanıklı koruyucu giysi :** Kapalı alanlarda kaynak işleri. **Deri Önlükler:** Kaynak işleri. **Eldivenler:** Kaynak işleri.

Kaynak

Cote, Artur E., P.E. (Ed.), Fire Protection Handbook. Eighteenth Edition. NFPA, March 2000., Welding and Cutting P. 3(170-176)

Mc Kinnon Gordon P. Fire Protection Handbook, Fourteenth Edition NFPA, 1976

http://en.wikipedia.org/wiki/File:Oxygas_welding_station.jpg

<http://www.ofm.gov.on.ca/english/publications/guidelines/illus3and5/cutting.htm>

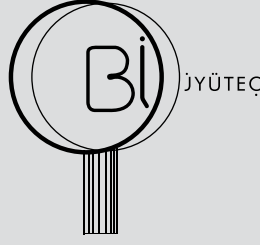
http://machineshop.olin.edu/equipment/oxy_acetylene_outfit.html

<http://mewelding.com/welding/?p=23>

http://arcraftplasma.com/welding/weldingdata/metal_inert_gas_welding.htm

http://www.osha.gov/SLTC/etools/shipyard/standard/ppe/operations/ppe_hotwork.html

“Büyütec” bölümümüzde Halk Sağlığı Önderi Prof.Dr.Nusret H.Fişek’in 96. Doğumünü ve 20.Ölüm Yıldönümü anısına oluşturulan “Düşünce Ortamı”ndan “esin”tiler bulacaksınız. 1992 yılından beri sürdürdüğümüz düşünce ortamlarının en temel özelliği UFUK AÇMA’dır. Seçilmiş konuyu değişik açılardan ele almak ve bunların sentezini izleyiciye bırakmaktır. Böylece karşılıklı atışmalar, kendi düşüncesini ısrarla bir başkasına kabul

ettirmeye çalışmak yerine, az-öz konuşmalarla daha çok kişinin görüşünü açıklaması yaklaşımı benimsenmiştir. “Etik Üzerine Düşünce Ortamı”nda, bu konuda yardımcı olmayı kabul eden dört konuşmacı ile yola çıkılmış; son bölümde de dinleyici katkılarına yer verilmiştir. Biz de büyütec’in son bölümünde, dinleyicilerden Prof.Dr.Ayşen Bulut’un değerlendirmelerine yer vereceğiz.

Etik Üzerine Prof.Dr. Nusret H. Fişek’in Düşünceleri

A.Gürhan FİŞEK*

Nusret Fişek yaşamı boyunca, tıpta kendi uzmanlık alanlarını sürekli olarak genişletmiştir. Bakterioloji ile başladığı tıpta uzmanlık serüvenine, biyokimya, epidemiyoloji, toplum hekimliği, halk sağlığı ve nüfusbilimle devam etmiştir. Son geldiği nokta, Türk Tabipleri Birliği Başkanlığı döneminde, kendisinin övünerek söylediği gibi Tıp Etiği alanıdır.

Bu anlamda, bugün onu anarken, “düşünce ortamı”mızın konusunu ETİK olarak seçmemiz anlamlı olmuştur.

Nusret Fişek, Tıpta Etik konusuna, insan hakları ile harmanlayarak yaklaşmaktadır. Ona göre Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi yeniden gözden geçirilmeli ve insan haklarını da tanıyan bir biçimde yeniden yazılmalıdır. Bu yoldaki girişimi, 1989 yılında Yüksek Sağlık Şurası’nda, bir Sağlık Bakanlığı Müsteşarı’nın çirkin bir oyunu ile sonuçsuz kalmıştır (1).

Nusret Fişek, insan hakları derken, halkı sağlık düzeyinin yükseltilmesini ve bireyin sağlığının korunmasını öne çıkarıyordu. (2) Bir yazısında şöyle diyordu: “Çağımızda değişen değer yargılarından biri de yaşamın niteliğidir. (...) Kişilere, nitelikli hayat sağlanmasında hekimlere de görev düşer. (...) Meslek Ahlak Kurallarındaki bu köklü değişim, 'Hekimler hastalarına karşı sorumluluklarının bilincinde olduğu ve bu işi benimsedikleri kadar, topluma karşı sorumluluklarını da bilme, benimseme ve davranışlarını bu yönde yönlendirmek zorundadırlar' tümcesi ile özetlenebilir.” Sağlıkta Sosyalleştirme ve Nüfus Planlaması Yasaları bu yaklaşımın ürünüdür. Muş’lu bir yurttaşımızın “Gökte allah, yerde sosyalizo” demesi bu saptamanın doğruluğunu ortaya koyar. Nüfus planlamasını başlatan ivme, Köy Enstitüsü yazarların, ilkel koşullarda çocuklarını düşürmeye çalışan ve bu uğurda yaşamını yitiren kadınların dramını sergilemesiyle ortaya çıkmıştır.

Nusret Fişek, Türk Tabipleri Birliği Başkanlığı döneminde de, sosyal hekimlik politikalarıyla yoğunlukla uğraşmış; Genel Sağlık Sigortası ve aile hekimliği düzeninin getirilmesine direnmiştir. 12 Eylül darbecilerinin hüküm sürdüğü dönemin, “en çok öldüren, en çok yaralayan ve en çok görülen” olgularından biri de idam cezaları, cezaevi koşulları ve açlık grevleriydi. Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi üyeleri ile birlikte idam cezalarına karşı çıktıkları için yargılanmışlardır. Şöyle demişlerdi : (3) “Hekimlik mesleği-

nin temel ahlak kurallarından birincisi insanları yaşatmak olduğuna göre, hekimlerin de hayatı sona erdirecek olan her eyleme karşı olması doğaldır. (...) Hekim bir öldürme işleminde yer almamalı ve bir ölüm olgusunun 'izin vereni' ve 'sonucun pasif bir bekleyicisi konumunda olmamalıdır.' Dünya Tabipleri Birliği'nin deyişle “Ölüm cezasının uygulanmasında, doktorların görev almaları meslek ahlakına aykırıdır.”(4)

Gündeme damgasını vuran konulardan biri de, cezaevlerinde hekimlerinin açlık grevleri ve zorla beslenme konusundaki tavırlarıdır. Nusret Fişek şöyle yazmıştı: “Cumhuriyetimiz kurulu 66 yıl oldu. Ama bizi yönetenler Osmanlı İmparatorluğu'nun geleneklerinden henüz kurtulamadılar. Açlık grevlerini kırmak için yönetimin, -adam öldürme pahasına da olsa-, zor kullanması bunun örneklerinden biridir. (5) (...) Adalet Bakanlığı, hükümlülere baskı yapmak için ne yapıyor? Bir genelge çıkarıyor ve 'açlık grevinde olanlara tuz ve şeker verilmez' diyor. Bunun tıp yönünden anlamı 'bu kişileri öldürün' demektir. (6,7) Ancak öldürme yönteminde asmak, tabanca ve bıçak öngörülmemiş, elektrolit dengesini bozmak yeğlenmiştir.”

Öte yandan, aynı dönem gündemde olan ve Türk Tabipleri Birliği'nin girişimleri ile olumlu sonuçlandırılan tıp ahlak sorunlarından biri de, mahkumların doktor muayenesi sırasında, jandarmanın başlarında beklemesiydi. Dönemin doktor olan İçişleri Bakanı yazdığı yazıda Nusret Fişek, “Tutukluların muayenesi sırasında güvenlik personelinin muayene odasında bulunmaması için, bir hekim olarak hastaların hakkını savunma hususunda ilginizi rica ederiz” demektedir. Yanıt, olumludur. (8)

Türk Tabipleri Birliği olarak güçleri sınırlıydı. Yapabildikleri kamuoyunu duyarılaştırmak, iktidarları “rahatsız etmek” (ya da baskı altında tutmak) ve hekimleri etik kurallara uymaya zorlamaktı. Buna karşın bir çok kazanım elde edildi. Ne yazık ki, cezaevi uygulamaları dolayısıyla, pek çok tutuklu fiziksel ve zihinsel hasar gördü. Sayıları o kadar çoğaldı ki, bugün açlık grevleri sonucu Wernicke Korsakoff denilen beyin hastalığına yakalananlar için dayanışma konserleri düzenleniyor; onların yeniden çalışma yaşamına ve toplum yaşantısına kazandırılabilmesi için dayanışma faaliyeti sürdürülüyor. Başaramadıklarımız, bu düşüncelerin ne kadar haklı olduğunu bir kez daha göstermiştir.

* Prof.Dr., Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Genel Yönetmeni ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü - İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Kaynaklar :

(1) 1990 – Genelgeler, Yazışmalar, Basın Açıklamaları (1988-1990)
TTB Merkez Konseyi Yayını Ankara, Haziran 1990 s.239

- (2) 1989 - Türk Tabipleri Birliği Haber Bülteni, TTB Merkez Konseyi Yayını Sayı 20 Ağustos Eylül 1989 s.1
 (3) 1986 - Türk Tabipleri Birliği Haber Bülteni, TTB Merkez Konseyi Yayını Sayı 8 Şubat 1986 s.1
 (4) 1990 - Genelgeler, Yazışmalar, Basın Açıklamaları (1988-1990) TTB Merkez Konseyi Yayını Ankara, Haziran 1990 s.57
 (5) 1985 - Türk Tabipleri Birliği Haber Bülteni, TTB Merkez Konseyi

- Yayını Sayı 3 Nisana 1985 s.1
 (6) 1989 - Türk Tabipleri Birliği Haber Bülteni, TTB Merkez Konseyi Yayını Sayı 20 Ağustos Eylül 1989 s.16
 (7) 1990 - Genelgeler, Yazışmalar, Basın Açıklamaları (1988-1990) TTB Merkez Konseyi Yayını Ankara, Haziran 1990 s.36 ve s.43.
 (8) 1990 - Genelgeler, Yazışmalar, Basın Açıklamaları (1988-1990) TTB Merkez Konseyi Yayını Ankara, Haziran 1990 s.275 ve s.278

Eğitimde Etik Üzerine

Ahmet MAKAL*

"Eğitimde etik" konusunun, birkaç sayfalık bir metin içerisinde ele alınamayacak kadar kapsamlı ve karmaşık olduğu kuşkusuzdur. Biz burada konuyu sadece belli başlı boyutları itibarıyla ve genel çizgileriyle değerlendirmekle yetiniyoruz. Bu değerlendirmelerimiz ise esas olarak, 30 yılı aşkın süredir eğitici olarak içinde bulunduğumuz Türk eğitim sisteminin ilişkin kişisel gözlemlerimiz üzerinde odaklanmaktadır.

Ahlâk ve Etik

Yaşamımızın her aşamasında, hep değişik konularda kararlar alarak ilerliyoruz. Bu karar alma süreçlerimizde, hep belli ölçütler dahilinde hareket etmeye, belli ilkelere dayanmaya çalışıyoruz. Başkalarının kararlarını ve aslında tüm insanları ve yaşadığımız dünyayı da hep belirli ölçütlerle değerlendiriyoruz, bu ölçütler her zaman açık bir biçimde tanımlanmamış da olsalar: İyi-kötü, doğru-yanlış, güzel-çirkin gibi... Bunlardan güzel-çirkin değerlendirmesi estetiğin, doğru-yanlış değerlendirmesi bilimin, iyi-kötü değerlendirmesi ise ahlâkın uğraşı alanı içerisine giriyor. Her alanda olduğu gibi, ahlâk konusunda da farklı yaklaşımlar,

doktrinler olması doğal. Bunları, en genel çizgileriyle dinsel ve dünyevi ahlâklar olarak ikiye ayırmak da mümkün. Ahlâka ilişkin konuları değerlendirmek ise ahlâk felsefesinin yani "etik" in uğraşı alanını oluşturuyor.

Ahlâki yargılar; daha somut, toplumun kültürel değerleri ve gelenekleriyle daha bağlantılı, daha enformel, yazılı olmayan ama bireyleri etkileyen standartlar olarak düşünülebilir. Buna karşılık etik; daha soyut, evrensel, ideale ulaşmaya çalışan, yazılı kurallar da içeren bir çerçeve sunuyor. Şüphesizdir ki, tarihçi E. H. Carr'ın "Değişmeyen tek şey, değişmenin bizatihi kendisidir" değerlendirmesi bağlamında, insanlık tarihi boyunca gerek ahlâki yargılar, gerekse etik kurallar sürekli bir değişim içerisinde oldu ve olmaya da devam ediyor.

Meslek Etiği

Etiğin önemli bir alanı da, meslek etiğidir. Meslek etiğini, evrensel olma amacındaki etik ilkelerinden, belirli bir mesleğe özgü olarak üretilen bir etik olarak tanımlamak mümkündür. Buna, belirli bir mesleğin gerekliliklerine adapte edilmiş etik de denebilir; siyaset etiği, tıp etiği, medya etiği gibi... Meslek dendiğinde anlaşılması gereken ise, belirli bir alanda eğitim almış, bu alanda hizmet veren ve bir gelir elde eden kişilerce icra edilen uğraşıdır. Bu durum-

* Prof.Dr., Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

da, meslek etiği dendiğinde de, belirli bir meslek erbabının ya da bu alanla uğraşanların davranış biçimlerini, kalıplarını, uymaları gereken kuralları içeren ilkesel bir çerçeve anlaşılmalıdır. Bu çerçeve, meslek içerisindeki insanların uyması beklenen kuralları içerdiği için, bu haliyle artık bir meslek koduna dönüşmüş olmaktadır. Bu meslek kodu, bir taraftan etik kabul edilen davranışların yapılmasına, diğer taraftan ise etik dışı kabul edilen davranışların engellenmesine yöneliktir. Meslek ayrımı yapılmaksızın, en genel çizgileriyle bir değerlendirme yapıldığında, günümüzde egemen olan başlıca etik ilkelerin şunlar olduğu söylenebilir: Profesyonellik, adalet, eşitlik, tarafsızlık, sorumluluk, bağlılık, hukukun üstünlüğü, insan hakları, emeğe saygı, sevgi, saygı, hoşgörü, demokrasi, özgürlük, şeffaflık vb... Gene en genel çizgileriyle etik dışı davranışların ise şunlar olduğu söylenebilir: Ayrımcılık, kayırma, yolsuzluk, rüşvet, istismar, bencillik, şiddet, taciz, para ve güç ilişkileri vb... Şüphesiz ki, etik olan ile olmayan arasındaki sınırın çizilmesi ve etik kodların tanımlanması her zaman güçlükler barındırmaktadır.

Eğitim Etiği

Meslek etiği söz konusu olduğunda, bunun en önemli alanlarından biri de eğitim etiğidir. Gerçi her meslekte etik önemlidir ama eğitim hem her insanın yıllarca içinde kaldığı, hem de yaşama ilişkin insan davranışlarının büyük ölçüde biçimlendiği bir süreç olduğu için, eğitimde etik konusu birçok meslekte olduğundan daha önemli hale gelmektedir. Eğitimde etik, eğitim sisteminin üç temel aktörü itibarıyla değerlendirme konusu yapılmalıdır. Bu aktörler; eğitim işlevini yerine getiren kurumlar, bu kurumların yöneticileri ve bizatihi eğitimcilerden oluşmaktadır. Bu dizge içerisinde bakıldığında, örneğin Türkiye’de yüksek öğretim söz konusu olduğunda, Yüksek Öğretim Kurulu’ndan daha alt düzeylerdeki birim yöneticilerine ve öğretim elemanlarına kadar uzanan bir dizge söz konusudur. Yüksek öğretimin altında yer alan düzeyler söz konusu olduğunda ise Milli Eğitim Bakanlığı’ndan daha alt düzeylerdeki birim yöneticilerine ve öğretmenlere kadar uzanan bir dizge içerisinde değerlendirmeler yapılması gerekir. Kurumlar söz konusu olduğunda, etik açıdan olması gereken, dizgenin en yukarısından en altına kadar, her eğitim düzeyi itibarıyla kurumların işleyişinin esas olarak eğitsel değerler üzerinde kurgulanmış olmasıdır. Oysa Türkiye’de, birinci olarak kurumları yöneten kişilerin niteliklerini de kapsayan kurumsal ve

yönetsel yetersizlikler anlamında, ikinci olarak da sistemin işleyişinin eğitsel değerler ve amaçlar üzerinde kurgulanmamış olması anlamında bu koşulun sağlanmış olduğunu düşünmüyorum. Eğitim, tüm düzeylerde kalite itibarıyla düşük olup, kazandırılması amaçlanan eğitsel değerler de yetersizdir. Türk eğitiminde düşündürücü, geliştirici bir eğitim yerine, ezbere dayalı bir düzen egemen durumdadır. Eğitimin her aşamasındaki bu yetersizlikler yanında, sisteme eğitsel değerlerle bağdaşmayan müdahaleler de had safhadadır. Türk eğitim sisteminde, yüksek öğretim başta olmak üzere, otoriter bir merkezîyetçilik egemendir. Bilimin, bilginin, eğitimin en önemli özelliklerinden biri özgürleştirici “emansipe edici” yanındır. Sistemin eğitsel etmenler dışındaki, siyaset de dahil müdahalelere bu kadar açık olması, onun bu özgürleştirici yanını zedeler. Sistemde özellikle alt kademelerde yer alanların güvencelerinin yetersiz olması ve bununla birlikte düşünülmesi gereken örgütlenme olanaklarının ve düzeyinin sınırlılığı, kişileri eğitim sürecinde etik davranışlara yönelme konusunda daha güçsüz kılmakta ve etik dışı müdahalelerin etkinliğini artırmaktadır. Eğitimin özgürleştirici yönünü zedeleyen bir başka etmen ise sistemin önemli bir ögesi haline gelen parasal etmenlerdir. Toplumun en yeteneklilere eğitim olanağı sağlaması anlamında “fırsat eşitliği”, eğitsel etik açısından önemli olduğu kadar, toplumsal ve iktisadi rasyonalite açısından da önemlidir. Oysa paranın giderek artan hâkimiyeti, eğitimin her aşamasında egemen hale gelen ve giderek KPSS kurslarına kadar uzanan dersane sistemi ile yaygınlaşan paralı eğitim, kanımca bu değerlerle uzlaştırılması güç bir noktaya ulaşmıştır.

Eğitim etiği, sistemin önemli aktörlerinden biri itibarıyla, nihai düzeyde eğitim faaliyetlerini gerçekleştiren eğitici “hoca” itibarıyla da değerlendirilmelidir. Bilgiyi diğer insanlara aktaracak kişilerin, kuşkusuz hem bilgiye en üst düzeyde sahip olma, hem de bu bilgiyi başkalarına aktarma anlamlarında gerekli kapasite ve becerilere sahip olması gerekir. Bunu ise eğiticinin alanında her anlamda “profesyonel” olması olarak tanımlayabiliriz. Kanımca; zeka, çalışkanlık, insani ve kültürel bir temel, motivasyon, yaratıcılık, tutku vb. öğeler bu profesyonelliğin altyapısının da olmazsa olmaz bileşenleridir. Eğiticinin, eğitim etkinliklerini yerine getirirken karşılaşabileceği eğitim etiğine aykırı her türlü müdahaleye karşı koyabilmesi için ise kanımca özgür, bağımsız bir kişilik sahibi olması da gerekli olmaktadır. Bel-

ki biraz idealize edilmiş ve abartılı bir düşünce gibi gelebilir ama eğiticinin belirli ölçülerde örnek bir kişi olma özelliklerini taşıması gerekir. Eğiticiye ilişkin olarak tanımlamaya çalıştığım tüm bu özellikler, eğiticinin eğittiği insanlara karşı nesnel, tarafsız olmasının da önkoşuludur diye düşünüyorum. Bu nesnellik ve tarafsızlık, koşullar nasıl olursa olsun; eğiticinin eğittiği insanlar arasında cinsiyet, siyasi görüş, inanç ve diğer açılardan bir ayırım yapmaması anlamına gelecektir. Ünlü Amerikalı sosyolog Wright Mills, öğrenciyi "tutsaklanmış dinleyici" olarak tanımlamaktaydı. Eğiticinin kendisiyle aynı bilgi düzeyinde olmayan bu tutsaklanmış dinleyici karşısında kendi görüşlerini empoze edici, kabul ettirici tavırlardan kesinlikle kaçınması da, eğitim etiğinin

bir gerekliliği olmaktadır. Eğiticinin görevi, eğitilenin kendi görüş ve tercihlerini oluşturmaya katkıda bulunacak bilgi donanımı ile özgür düşünme yetisini onlara kazandırmak olmalıdır.

Bu değerlendirmelerim ışığında Türkiye'deki duruma baktığımda, eğitimle ilgili kurumlar ve bu kurumların yöneticileri kadar, eğiticilerin de profesyonellik kavramı çerçevesinde toparlayabileceğimiz bu özellikler açısından gayet yetersiz olduğu düşüncesini taşıyorum. Değişik boyutları itibarıyla değerlendirildiğinde, Türk eğitim sistemi etik menler açısından hiç de parlak bir görünüm sunmamakla birlikte, gönlümüz gene de geleceğe tümüyle umutsuz bakmaya razı olmamaktadır!..

Tıpta Etik

Eriş BİLALOĞLU*

Sözlerime Nusret hocaya saygımızı, sevgimizi ve özlemimizi dile getirerek başlamak istiyorum. Sınırlı süre içerisinde üç başlığa değinmeye çalışacağım. Bu başlıklar, etiğe tıpta yaklaşım, hekimlerin içinde yer aldıkları ortamın nasıl bir ortam olduğu ve buradan "etik yaklaşımın" nasıl çıkartılabileceğidir. Daha sonra da "mesleki bağımsızlık" ya da "hekim bağımsızlığı" denilen kavramla bu ilişkiyi kurmaya çalışacağım.

Hekimlerin, tıp fakültelerinde eğitimde ya da hekimlik uygulamalarında, etiğe ayrı bir yer verdiklerini ve sanki tüm uygulamaların dışında bir yanı varmış gibi yaklaşıtlarını yer yer görmekteyiz. Dünya Tabipler Birliği'nin 2006 yılında yayınlanan kitabında, sıklıkla hekimlerin etik başlığına, "sırası mı şimdi?" dedikleri ve ek olarak şu önyargıları dile getirdikleri yazılmaktadır :

- Hekim bilgili ve becerikli bir klinisyen olduğu süreçte etik önemsizdir,
- Etik öncelikle doğuştan aile içinde öğrenilen bir kavram ve tıp fakültelerinde katkılar görece sınırlıdır,
- Tıp etiği kitaplardan ya da derslerden değil, deneyimli hekimlerin nasıl davrandığı gözlemlenerek öğrenilebilir; şeklinde değerlendirmeler olduğunu görüyoruz

Etik, aslında hastalıkları nasıl tedavi etmek gerektiği gibi bilimsel ve teknik sorularla değil, hekimin davranışı ve

karar verme sürecinde, değerler, haklar ve sorumluluklar hakkında sorularıyla ilgilidir. Bu yanı sıra aslında elbette bir hastanın tedavi süreci, tek tek bireylerin, hastaların tedavi süreçlerinin dışında değildir. Ama, doğrudan hastalıkların teknik anlamıyla tedavisinin de dışında, değerlerle ilgilidir. Bunlar hemen hemen her hastada sıklıkla karşılaşılan sorulardır.

Bir özgünlüğü var mıdır tıpta etiğin? Dünya Tabipleri Birliği'nin özgünlük diye söylediği üç özellik vardır. Sevecen yaklaşım, yeterlik ve özerklik. Aslında bu üçü sadece tıba özgü değil. Ama sevecen yaklaşım deyince -birey özelinde ele aldığımızda- hastanın sıkıntısını anlamak ve onun için kaygılanmak ve bunu hissettirmek sanırım diğer tüm mesleklerden çok daha özellikli çok daha özel bir yer tutuyor.

Yeterlik deyince, elbetteki herkesin yaptığı iş konusunda donanımlı olmak ve eksiksiz bir bilgiye sahip olması arzu edilir. Ancak tıpta bunun çok daha mükemmel olması beklenir ve arzu edilir.

Özerklik ise mesleği uygularken, hekimin, hastasına yani koruyucu hizmetleri de içeren bir bütün olarak bireye, kişinin sağlığına yönelik hekimin karar verme sürecinde, tutum almasını ifade eder. İşte bu üçünün bir arada düşünüldüğü ve buna bir de toplumun sağlığını, toplumsal bir bütünü de eklediğimizde çağdaş anlamda, günümüz anlamında etik yaklaşımı ifade etmek mümkün.

* Dr., Türk Tabipleri Birliği Merkez Konseyi Başkanı

Etik alanındaki soruların bazılarını yanıtlamak görece kolaydır. Çünkü bazı durumlarda nasıl davranılacağına ilişkin çok yerleşmiş, deyim yerindeyse kalıplaşmış yaklaşımlar söz konusudur. Örneğin hekimin, hastayı yapmış olduğu bir araştırmaya dahil etmesi noktasında onun onamını alması gerektiği artık tartışılmaz bir noktadır. Ancak bazılarının çözümü özellikle geniş kabul görmüş bir tutum söz konusu değilse, ya da tüm seçenekler sorunlu ya da sorular içeriyorsa çok daha güçtür. Örneğin, sağlık hizmeti kaynaklarının dağıtılması gibi.

Hekim ve hekimden yararlanma durumunda olan kişi günümüzde sadece ve sadece kişinin sağlığını düşünmek anlamında “baş başa”/ yalnız değildir. Hekim, kapitalizmle birlikte tıbbi endüstriyel kompleksin bir bütün olarak şekillenip eriştiği aşamada, tek başına değil, bağımsız değil, doğrudan doğruya kararlarını hastası adına hastasının yararına verebilmesi durumunda değildir. Bu zorlayıcı durumun iyi anlaşılması gerektiğini düşünüyoruz. Bunun için şu sorular sorulmalıdır :

- Hekimler günümüzde mesleklerini bağımsız/özgürce mi icra etmektedir?
- Mesleki bağımsızlık ve hekimin tedavi özgürlüğü arasındaki ilişki nedir, nasıl olmalıdır?
- Mesleki bağımsızlık ve hastanın tedavi hakkı arasındaki ilişki nedir, nasıl olmalıdır?
- Kamuda çalışan hekimle özelde çalışan hekimin mesleki bağımsızlıkları açısından fark var mıdır, ne tür müdahalelere maruz kalmaktadırlar?
- Ücretli çalışmadan mesleki bağımsızlık nasıl etkilenir?
- Mesleki bağımsızlık ve tedavi özgürlüğü bir başkasına(kişi ve/veya kuruluşa) devredilebilir mi?
- Hastanın istekleri mesleki bağımsızlığı ne ölçüde etkiler?
- Hekimin mesleki bağımsızlığı ilkesi ile hastanın hekim seçme özgürlüğü arasındaki ilişki nedir?
- Maliyet etkin olma ile tedavi özgürlüğü ne ölçüde bağdaşabilir?
- İlaç ve tıbbi ürün firmalarının mesleki bağımsızlık üzer-

rine etkileri ne düzeydedir ve nasıl olmaktadır?

- Geri ödeme kuruluşları mesleki bağımsızlık için bir tehdit kaynağı mıdır?
- Özel sigorta sistemlerinin reçete ve bağımsız hekimlik uygulamalarını sınırlamasının hasta haklarına etkileri neler olabilir?
- Bütçe kaynaklı finansman sistemleri ile diğerlerinin hekim bağımsızlığı açısından farkı var mıdır?
- Hekimlerin sağlık sigorta sisteminin yönetiminde yer almaları mesleki bağımsızlıklarını korumalarına yardımcı olabilir mi?
- Mesleki bağımsızlık için nasıl bir toplumsal finans sistemi gereklidir?

gibi sorular çoğaltılabilir. O zaman bağımsızlık yani mesleki özgürlük ya da bağımsızlıktan ne anlıyoruz?

Bağımsızlık başka bir şeye bağlı olmama ya da kendi başına davranmayı ve başka bir şeyle koşullu olup onun etkisi, güdümü, yönetimi ve belirlenimi altında bulunmama diye tanımlanıyor .

Etik sorun nerede doğuyor? Etik sorun bağımlılık ilişkilerindeki çatışmalardan doğar. Bizim hekim bağımsızlığından kastımız, hekimin mesleğini icra ederken karşılaştığı çatışmalarda etik özerkliğini ,bilimsel doğruları uygularken ve diğer etik sorularını çözerken, etik değerler ışığında karar vermesini sağlamaktır. Hekimin, hastasına öneriler getirirken her bir kararının her bir söylediğinin aslında değerler silsilesinden geçmesi gerekir. Bu, hastasına dil, din, ırk , cinsiyet , sosyal durum, statü ve benzeri farkları gözetmeksizin, kapıdan girdiği andan itibaren sadece ve sadece, insan olması üzerinden başlayan ön yargısız, ya da bu ön yargıyı taşıyan yaklaşımla “nasılsın?” demesinden başlayıp, hikayesini almaya ve daha sonra onun tedavisi için düşündüğü seçeneklerin sadece hastası için gerekenler ne ise ekonomik ve benzeri kısıtlamalar olmaksızın, onun iyiliği için en iyisi hangisi ise onu düşünerek, tetkik isterken, herhangi bir kısıtlama ya da abartı, kendi çıkarı dahil olmak üzere, daha fazla tetkik yazarak daha fazla kazanan bir hastane , bir hekim olma gibi, zorlayıcılıklardan ya da baskıların dışında bir karar verme pozisyonunda ol-

masını gerektiriyor. “Bunlar ne kadar mümkün? ya da “ne kadar sağlanabilir?” soruları çok güncel. Her an Türkiye’de yapılan her bir muayene ya da her bir hekim ve sağlık hizmeti alan bir kişi ilişkisinde koruyucu hizmetler dahil olmak üzere, örneğin, İşyeri hekimliği yaparken , patronun talepleri üzerinden değil orada çalışanların sağlıkları neleri gerekiyorsa ve o talepleri dillendiren ve taleplerin gerçekleşmesi için muhatabına talepleri ileten ve takip eden bir pozisyonunda olmayı kastediyoruz. Elbette bunlar birden fazla zorluk altında, ancak, bunlar yerine getirilemediği zaman hekim, yani o “kutsal” mesleği yapan kişi hiç de -yine kutsal kelimesini popülerliği açısından kullanırsak- denk düşmeyen tutum ve davranış gösteren kişi oluyor. Ve aradaki açığı farkı, hastaları/toplumu sağlık politikalarına, sağlık sistemini değil, doğrudan hekimlerin üzerine yönlendiriyor.

Sonuç olarak belki şu şekilde toparlamak lazım. Hekimin, etik özerkliğini engelleyen bağımlılık ilişkilerini irdelemek önemlidir. Hekim mesleğini icra ederken karşılaştığı çatışmalarda , bilimsel doğruları uygularken ve diğer etik sorunları çözerken etik değerler ışığında karar vermelidir.. Hekimin etik özerkliğini engelleyen bağımlılık ilişkilerini irdelemek, bağımlılık ilişkilerini deşifre etmek, bağımlılıklar konusunda farkındalık sağlamak, mümkün olduğu kadar bunlardan arınmanın yollarını aramak ve tüm bunları ya-

parken bir sistem kurgusuyla bir sistemle ilişkisi olduğunu da bilmek ve temelde -ki günümüz için söylersek- piyasacı bir sistemin yönlendirmesi ile etik sorunları, meslek uygulamasındaki etik ihlallerin çok da arttığını ve artmasının zemininin oluşturulduğunu hatırlamak gerekiyor.

“Mesleki etik özerklik, karar verme süreçlerinde etik davranmanın yolunu açmak” dedik.. Peki anahtar kavram ne olabilir? Anahtar kavram “sağlık hakkı”.dır.

Sağlık hakkı hasta hakkı ya da hekim hakkı yaklaşım- larından birine takılan bir yaklaşım değildir. Sağlık hakkı bütün süreçleri olabildiğince bu kavramın gerçek içeriği, ruhuyla değerlendiren bir yaklaşımı sunmak için çaba harcamaktan geçiyor. Hastanın, hekimin ve toplumun sağlığını içeren bütüncü bir kavramdır sağlık hakkı.

Etik karar verme süreçlerinde sağlık hakkının korunması esas alınmalıdır. Sağlık hakkı ile günümüzde yaşadığımız sağlık ortamı arasındaki çelişkinin çözüm arayan ve sistemle ilişkisini sorgulayan, bir biçimde değerlendirilmesinin hem hekimlere, hem sağlık çalışanlarına hem de toplumun yararına olduğunu düşünüyoruz.

*Bu sunuda 2006-2008 döneminde Ankara Tabip Odası Etik Komisyonu’nda “hekim bağımsızlığı” başlığı altında yürütülen çalışmaların ürünlerinden yararlanılmıştır.

Sendikal Etik Üstüne

Aziz ÇELİK*

Sendikal etik oldukça netameli ve kadim bir tartışma başlığı. Bu nedenle kapsamlı bir değerlendirmeyi hak ediyor. Burada sadece konuya giriş babında ve biraz dağınık saptamalar yapmakla yetineceğim. Sendikal alan siyaset alanı ile birlikte etik sorunların en çok yaşandığı ve tartışıldığı alanlardan biri. Daha çok sendikacıların pratiklerinden, davranışlarından ve ilişkilerinden hareketle sendikal etik sık sık gündeme gelmekte. Sendikal etikten söz ederken belki de öncelikle vurgulanması gereken husus sendikacılığın bir meslek olmadığıdır Bu nedenle çeşitli meslek alanlarında olduğu gibi bir sendikacılık deontolojisinden söz etmek oldukça zordur. Meslekleşme sorunu belki de sendikal alanın önde gelen etik sorunudur.

Eski Türk-İş Başkanlarından Seyfi Demirsoy’un “*sendikacılık çileli meslektir, ideali olanların işidir*” sözü bu açıdan dikkate değerdir ve konuya giriş yapmak için oldukça elverişlidir. Demirsoy’un sözü sendikal etik açısından çok ciddi bir hatayı ve -ne ilginçtir ki- bir o kadar da önemli bir doğruyu içeriyor. Yanlış olan sendikacılığın meslek olarak algılanmasıdır. Sendikacılığın büyük ölçüde bir “ideal” meselesi olduğu söylenebilir. Demirsoy’un sözündeki çelişki sendikal alanın önemli etik sorunlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Sendikacılık bir meslek olarak algılandığında önemli etik sorunlar ortaya çıkmaktadır. Meslek olmayan bir faaliyetin meslekmiş gibi icra edilmesi başlı başına bir sorun alanı. Bir mesleki faaliyet açısından doğru veya iyi olarak kabul edilebilecek bir davranış sendikacılık söz konusu olduğunda yanlış ve kötü olabilir. Mesleki davranışlar için söz konusu olan “profesyonellik” ve “rasyonellik” sendikal faaliyet için her zaman söz konusu olamaz. Sendikacılığın “adanmışlık” ve özveri boyutu herhangi bir meslek ile karşılaştırmayı zorlaştırmaktadır. Öte yandan

bir meslek olmayan sendikacılık bir meslekmiş gibi icra edilirken herhangi deontolojiden en uzak alan olarak ortaya çıkmaktadır.

Sendikacılık alanında doğru veya yanlış, iyi veya kötü nasıl saptanacak? Etik söz konusu olduğunda görecelilik ve tarihsellik göz ardı edilmemesi gereken etkenlerdir. Bu görecelilik bir yandan tarihsel-toplumsal gelişmeye öte yandan zihniyet dünyasına ve ideolojiye ilişkindir. Örneğin “bırakınız yapsınlar” anlayışına dayalı bir toplumsal-siyasal sistem ve zihniyet dünyasının etiği ile toplumcu-kamucu bir zihniyetin etiği oldukça farklı olacaktır. İnsanların yoksulluklarını onların tembelliklerine, doğalarına bağlayan zihniyet ile bunu toplumsal bir sorun olarak gören zihniyetin etiği farklı olacaktır. Etiğin tarihselliği de göz ardı edilmemelidir. Macar iktisat tarihçisi Karl Polanyi, toplumun kendisi büyük bir felaketle karşı karşıya olmadığı sürece geleneksel toplumlarda hiç kimsenin açıktan öldüğünün görülmediğini vurgular. Oysa modern toplumda birey açıktan ölebilir. Bu görecelilik sendikal etik açısından da geçerlidir. Sendika-

* Yard.Doç.Dr., Kocaeli Üniversitesi İİBF

cının zihniyet dünyası-ideolojisi onun davranışlarını etkileyecektir.

Sendikacılık etiği ile siyaset etiği ile önemli ölçüde örtüşmektedir. Çünkü her ikisinde de bir örgüt, güç ilişkisi, yöneten-yönetilen ilişkisi, bürokrasi ve gücün kötüye kullanımı gibi sorun alanları söz konusu. İktidar şımartır. Sendikal iktidar daha da şımartabilir. Michels, belirli bir dereceye kadar merkezileşmiş bir bürokrasinin işçi hareketini demokrasiden saptırabileceğini ve sendikalarda işçilerin çoğunluğunun onaylamadığı bir eylem hattının başlatılmasının ve sürdürülmesinin siyasi partilerden daha kolay olduğunu yazmaktadır. Gerçekten de sendikalarda oligarşik eğilimlerin ortaya çıkması ve güçlenmesi siyasi partilere göre daha yaygındır. Çünkü siyasi partiler daha homojen bir ideolojik-kültürel üye bileşimine sahiptir ve gönüllülük nedeniyle hesap sorma eğilimi daha yüksektir. Oysa birer “çıkar” örgütü olarak sendikalarda iktidarın yoğunlaşması ve kötüye kullanılmasının yolları daha açıktır. Üstelik sendika yönetimi üyenin beklentilerini belirli bir düzeye kadar karşıladığı sürece, sendikal iktidarın anti-demokratik ve etik olmayan icraatları ciddi bir sorun haline gelmemektedir. Örneğin ABD’nin en tartışmalı ve mafya ile iç içe sendika liderlerinden biri olan Sürücüler Sendikası (Teamsters) lideri Jimmy Hoffa üyeleri tarafından çok tutulan sendika liderlerinden biriydi. Hoffa’nın bu konumunu ABD sendikacılığın özelliklerinde aramak yanlış olmayacaktır. Siyasete uzak, meslekleşmiş bir sendikacılık tarzının sonucudur Hoffa’ya duyulan bağlılık. Oysa Kıta Avrupası merkezli sendikacılıkta “meslek” algısı daha düşük, görev ve mücadele algısı, siyasal algı daha yüksektir. Kuşkusuz bu farkın ortaya çıkmasında Avrupa işçi hareketinin tarihsel deneyimin önemli bir etkisi olsa gerektir.

Sendikal etik tartışılırken unutulmaması gereken bir diğer nokta sendikacılığın kamusal nitelikli bir faaliyet olmasıdır. Çalışanların ortak yararının savunulması ve bunun için çaba harcanması gibi ayırt edici bir boyutu vardır. Bu nedenle sendikal faaliyet yürütenlerin davranışlarında “kamu yararı”nın gözetilmesi önemli bir faktördür. Çalışanların haklarının korunması kamusal nitelikli bir faaliyettir.

Sendikal etik sorunlar sendikacılığın çeşitli alanlarda ortaya çıkmaktadır. Genel olarak gücün ve yetkinin kötüye kullanılması olarak ifade edilebilecek bu sorunlar ge-

niş bir yelpaze oluşturmaktadır. Kuşkusuz akçalı sorunlar sendikal etiğin en önemli boyutunu oluşturmaktadır. Tıpkı siyasal alanda olduğu gibi etkin bir örgüt içi demokrasi ve denetim sürecinin işlemediği sendikalarda akçalı etik sorunlar yaygın olarak ortaya çıkabilmektedir. Bunlar kriminal olaylardan yasal ama etik olmayan vakalara kadar geniş bir katalog oluşturmaktadır. Öte yandan sendikacılığın –özellikle işçi hareketinin güçlü olmadığı ülkelerde- bir sosyal mobilite işlevi görmesi nedeniyle sendikacılık Weberyen anlamda bir statü anlamına gelmektedir. Bu nedenle bu statünün sembolleri, davranış kalıpları ritüelleri oluşmaktadır. Demokratik bir örgütsel yaşam kültürünün gelişmemesi nedeniyle sendika liderlikleri otoriter tek adam yönetimlerine evrilebilmektedir. Çürüme, yozlaşma ve yolsuzluk bu yapı ile paralel artmaktadır.

Aleniyet yokluğu, yeniden seçilmek için seçim mekanizmaları ile oynanması ve demokrasinin kötüye kullanılması, işverenle ilişkilerde yaşanan sorunlar –sarı sendikacılık-devlet-siyaset ilişkilerinde ortaya çıkan sorunlar –güdümlü sendikacılık-, sendika içi hayatta ortaya çıkan sorunlar, çalışanlarla ilişkiler, keyfilikler, usulsüzlükler gibi çok sayıda etik sorun alanı ortaya çıkmaktadır.

Kuşkusuz bu sorunları sadece yapısal sorunlar olarak ele almak yeterince açıklayıcı olmayacaktır. Sendikacıların kişisel tutumu, zihniyeti, kişiliği ve dünya görüşü de bu etik sorunların boyutlarını etkilemektedir. Kişiyi çevreleyen koşullar bir “karakter aşınması” yaratabileceği gibi önemli bir iç denetim ve vicdani sorumluluk da yaratmaktadır. Sendikacının iç dünyası, müktesebatı ve kişiliği de önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Benzer çevresel koşullar oldukça farklı sendikal tipolojiler ortaya koyabilmektedir.

Sendikal alan bir mesleki faaliyetin ötesinde büyük ölçüde bir “dava” alanıdır. Bu nedenle doğru-yanlış, iyi-kötü gibi etik ayrımlara çok daha hassastır. Ödev ahlakının, görev ahlakının çok daha önemli olduğu bir alandır. Sendikal etik, çoğu kez egemen olan ile çatışmayı da gerektirir. Bir savunma ve hak arama örgütü olarak sendikaların faaliyetlerin hak ve adalet önemli bir yer tutmak zorundadır. Sendikacılık doğası gereği piyasa ile mücadele halindedir. Bu yüzden piyasanın tahrip ettiği toplumsal-kamusal değerleri savunmak ve piyasa-dışı bir etiği savunmak sendikal alandan beklenmelidir.

Yirmi Yıl Sonra

Ayşen BULUT*

Aramızdan ayrıldığı 1990 yılından beri her yıl 3 Kasım'da yapılan Prof. Nusret Fişek'e saygı ve sevgi paylaşımı bu yıl farklı bir içerikle yapıldı. Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı Oya Fişek'in liderliğinde, Türk Tabipleri Birliği, Hacettepe Üniversitesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Sosyal Politika Araştırma ve Uygulama Merkezi, Nükleer Tehlikeye Karşı Barış ve Çevre için Sağlıkçılar Derneği (NÜSED), Sevda Cenap And Müzik Vakfı, Karikatür Vakfı ve Çankaya Belediyesi işbirliği ile düzenlenen programda bir düşünce ortamı oluşturulmuştu. Bu "Düşünce Ortamı", her gün giderek daha fazla sözü edilen "Etik Üzerine" seçilmiş konuşmacıların görüşlerini sunması ve izleyicilerin sunumlar üzerine soru ve katkıları ile zenginleşen bir mecrada gerçekleştirildi. Toplantı sonunda düzenlemeye katkı yapan herkes hak ettiği övgüyü aldı. Sırası ile Eğitimde, Sendikal Yaşamda ve Tıpta Etik konu oldu bu toplantıda. Toplantıda yaşananlar, 100 den fazla katılımcıyı zenginleştirdi ve katılanlara Nusret Fişek'in yaşamı ile örnek olduğu "İnsana ve insan yaşamına saygı için geçerli değerlere sahip olma" gereğini bir kez daha gösterdi. Bu vesile ile toplantının düşündürdüklerini paylaşmak istedim.

Aslında, etik üzerine tartışmanın kolay olmadığı hem konuşmacılar, hem de soru ve katkıları sunan katılımcılar tarafından dile getirildi. Bir anlamda etik, pek çoğumuz için hakkında akıl karışıklığı olan bir kavramdı. Nasıl tanımlandığı, toplumsal ahlakla arasındaki fark, toplumun temayülleri etik tartışmalarını zorluyordu kimi zaman. Ben etik kavramını "kendi çıkarı için başkasına zarar verme" sözleri ile algılıyorum. Bu bakış açısı ile kendimce, her meslek alanındaki uygulamaların niteliğini değerlendirebiliyor, toplumsal ahlak ne derse desin uygulamaların etik olup olmadığını yorumlayabiliyorum. Özellikle tıpta yol gösterici tarihsel ilke "önce zarar verme", başka uygulama alanlarına yol gösterecek kadar da önemli. Burada çıkar ve zarar kelimelerini genelde kabul gören anlamları ile tanıdığımızı varsayıyorum. Ancak "çıkarcı ve zarar da farklı bakış açılarına göre değişik yorumlara açık olabilir" diyen olursa verecek cevabım yok! Sunumlarda, her alanda etik sorunlar olduğu paylaşıldı. Sorunlar tartışılırken bir ucunda bilmeden zarar verme, bir ucunda sahtekarlık olan geniş bir yelpazede pek çok durum dile geldi. Kişilik bozukluğu, empati yapmama, yapamama gibi başka bireysel özellikler konu oldu. Yeri geldi empati yapmama için "haksızlığa uğrayan haksızlık yapar" gibi zincirleme gerekçeler paylaşıldı.

Öğrenci olduğumuz yıllarda (uzun bir süre önce), sahip olduğumuz kişisel özellikler üzerinde çevrenin en az genetik yapı kadar önemli olabileceği varsayıyordu ama artık genetik şifremizin yaşamda öneminin ağırlığının fazla olduğu hakkında her geçen gün bilgimiz artıyor. Dünya Sağlık Örgütü'nde (DSÖ) bir eğitim uzmanı (J.J.Guilbert), tıp eğitiminin istenen hekim profiline bir dereceye kadar katkı yapabileceğini, iyi hekimlik için öğrenci seçiminin

önemli olduğunu savunuyor. Ona göre, adaylarda öncelikle "kişiyi güven verebilme özelliğine sahip olma" ve "bireyi çevresiyle birlikte değerlendirebilme ilgisi" aranması şart. Bu özelliklere sahip olmayanlar tıp fakültesi öğrencisi olmamalı. Bu öngörü, başka her şeyin öğretililebileceğini ancak bu özelliklere sahip olmayanların iyi hekim olamayacağını söylüyor. Bu görüşü doğrulayacak ne kadar çok deneyim yaşıyoruz ama bu öngöründen de çok uzağız hala! Son yıllarda katıldığım bir DPT Plan Hazırlık çalışmasında, sağlık ve eğitim bilimleri öğrencilerinin üniversiteye girişi için, birisi duygusal ve sosyal zekayı ölçecek yapıda olan iki aşamalı sınav yapılması önerime en çok tıp profesörleri "her şeye de inanırsın, bırak bu moda sözleri" gibi ifadelerle alaycı bir şekilde karşı çıktıklarını anımsadım... Oysa dil öğrenimi yapmak isteyen öğrenciler ayrıca dil sınavına giriyorlar ama.

Tartışılması gereken başka bir durum da kişilik yapısı bir tarafa, yetişilen ve uygulama yapılan ortamın etkisiyle "bahtının yüzgarına kapılıp gidenler" bir anlamda bilmeden zarar verenler... Bence daha sık görülen ama üstesinden gelinmesi daha da kolay olabilen bir durum bu. Değerli bir eğitimci (A.Açıkalin), eğitimin bir tanımının "ortamı değiştirme" olduğunu savunur. Ortam uygun olduğunda kazanılması istenen bilgiler, beceriler, tutumlara kolayca sahip olunabilir. Konuşmacılar ortamın önemini genelde kurumların etkisi sözcüğü ile dile getirdiler ama ortam, kurumdan çok daha geniş anlamda, çevremizdeki her şeyi birlikte görmeyi (yasalar, yöneticiler ve birikimleri, diğer çalışanlar, binalar, olanaklar vs.) ifade ediyor. Burada eğitim ve sağlık alanında program düzeyinde çalışanlara (politika geliştirme, kaynak sağlama, iyi yönetim) çok iş düşüyor. Ancak, ortamda yer alan hepimiz, değişim için daha fazla çabalamalıyız. Ortam hem eğitimciyi hem de eğitilene etkileyen en önemli bileşen. Hizmet uygulamalarında da hem hizmet alanı, hem hizmet vereni etkileyen en önemli unsur. Konuşmacılardan A.Makal, üniversitede eğitimcilerin eğitim becerilerinin sınırlılığını dile getirdi. Tıpta da böyle ama ortamda eğitici geliştirme programları olduğunda ne kadar çok öğretim üyesi yararlanmak için sıraya giriyor? Bir de öğretim üyesi atamasında, çoğu bir işe yaramaz bir sürü makaleye sahip olma yerine bu özellikler gözetilecek şekilde bir uygulama yapılsa (ortam değişse), her şey daha farklı olmaz mı gelecekte? Örnekler artırılabilir. E.Bilaloğlu, bir DSÖ rehberinde etik uygulamalar için üç gereksinim olduğunu tanıttı: "sevecenlik, yeterlik, özerklik". Ne diyelim, sonradan sevecen olmak zor ama yeterlik sahibi olmak için, her ortamda çalışmaya razı olmamayı, çalışılan ortamları iyileştirmek için katkı yapmayı ve bunu süreklilikle üstlenmeyi ilke edinmeliyiz. Bu ilke ortamı olduğu kadar yeterliğimizi de geliştirecek. Ancak yeterli olanlar özerk olabilir...

Toplantı Prof. Nusret Fişek adına programda belirtilmiş ödüllerin sunumuyla sürdü ve nefis bir konserle sonlandı. Gelecek yıllar için benzer tartışmalar yapmamız, olabildiğince bunları yazılı halde saklamamız bize yol gösterecek... "Sağlık Sistemleri Üzerine Düşünce Ortamı", "Bilim Üzerine Düşünce Ortamı" gibi... Ne dersiniz?

* Prof.Dr., Emekli Öğretim Üyesi, Halk Sağlığı Uzmanı

Nusret Fişek 96. Doğum ve 20. Ölüm Yıldönümü'nde Anımsandı

Halk Sağlığı Önderi Prof.Dr.Nusret H.Fişek, yirmi yıldır Kasım ayında sevenleri ve yolundan gidenleri tarafından çeşitli etkinliklerle anıldı. Bu yıl Nusret Fişek'i Anma Etkinlikleri'nin en görkemlisine tanık olduk. Daha önce farklı odaklarda farklı örgütlerin düzenledikleri etkinlikler bu kez aynı çatı altında ve birlikte düzenlendi. Çankaya Belediyesi Çağdaş Sanatlar Merkezi'nde buluşuldu. Günün düzenlenmesine katkıda bulunan örgütlere, gelerek ve geleceğe de iletileriyle etkinliğe güç katanlara çok teşekkür ederiz.

Anma Programı dört bölümden oluşmaktaydı :

1) Etik Üzerine Düşünce Ortamı

Program Etik Üzerine Düşünce Ortamı ile başladı. Düşünce Ortamları, Vakfımızın gözbebeği. 1992 yılından beri Çalışma Ortamı dergisi ile yanyana ilerleyen bir süreç bu. Bir yandan toplumdaki tartışma konularına yeni boyutlar kazandırmayı hedefliyor; öte yandan da dergi okurlarının katılımını ve çevreleriyle etkileşimlerini sağlıyor.

Bu yıl, anma etkinlikleri dolayısıyla, örgütlerin aynı çatı altında buluşması ve birlikte ETİK konusunu tartışmaları da çok anlamlıydı. Bu konu, bugün en çok "aranan", yaşamın "olmazsa olmaz"ı bir yönlendirici. İster eğitimde, ister sağlıkta, ister örgütlerde, ister siyasette. Bugün ne çekiyorsak, "etik"in yokluğundan çekiyoruz. Konuşmacılar, deneyimli oldukları alanlarda, "etik" konusuna açıklık getirmeye çalıştılar. Nusret Fişek de, etik konusuna getirdiği boyutlar ve yaklaşımı ile ele alındı. Sanki o da bizlerle birlikteydi. Dergimizin Büyüteç sayfalarında, konuşmacıların, konuşmalarından özetler bulacaksınız.

2) Nusret Fişek Halk Sağlığı Ödülleri

Etik Üzerine Düşünce Ortamı'nı, Prof.Dr.Nusret H.Fişek Ödülleri izledi. Türk Tabipleri Birliği, 1991 yılından beri, Nusret Fişek adına Halk Sağlığı ödülleri veriyor. Ödüller üç dalda veriliyor :

- Nusret Fişek Halk Sağlığı Bilim Ödülü : Bu ödülle değer kişi bulunamadı.
- Nusret Fişek Halk Sağlığı Hizmet Ödülü : Prof. Dr.Hamdi Aytekin
- Nusret Fişek Sağlık Ocağı Ödülü :

Ödül alanları kutluyoruz. Burada dikkat çeken bir başka konu Bilim ödülüne layık bir kişinin bile bulunamamış olmasıdır. Aynı durum 2003, 2006, 2008,2009 yıllarında da tekrarlanmıştı. Halk Sağlığı alanında, dikkat çekici bilimsel çalışmalar yapılması düşündürücüdür. Ülkemizde bir çok tıp fakültesinde bunca halk sağlığı anabilim dalı olmasına karşın, bilimsel bilginin üretilmemiş olması, bugün sağlık hizmetlerinde düştüğümüz durumun ana ne-

NUSRET H.FİŞEK'İ ANMA ETKİNLİKLERİNİ DÜZENLEYEN KURULUŞLAR

Türk Tabipleri Birliği
Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı
Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
Sosyal Politika Araştırma ve Uygulama Merkezi
Nükleer Tehlikeye Karşı Barış ve Çevre için Sağlıkçılar Derneği
Sevda Cenap And Müzik Vakfı
Karikatür Vakfı
Çankaya Belediyesi

FİŞEK ENSTİTÜSÜ VAKFI YÖNETİM KURULU BAŞKANLIĞINA ANKARA

Ülkemizde yetişmiş değerli bilim insanlarından ve aynı zamanda Halk Sağlığı Önderi Prof. Dr. Nusret FİŞEK'in bugün dünyaya gelişinin 96.aramızdan ayrılışının ise 20. yılı...

İşçiler, emekçiler, aydınlar ve bilim insanları, Prof. Dr. Nusret FİŞEK'i yaşamı boyunca bütün gücü ve bilgisiyle herkese sağlık hizmetinin ulaştırılması mücadelesinden tanımaktadır.

Prof. Dr. Nusret FİŞEK, bulunduğu her alanda ve görevde demokrat yapısıyla, olgun kişiliğiyle bütün tüm deneyimlerini halk sağlığı için kullanmış ve kararlı çizgisinden ödün vermemiştir.

Nusret FİŞEK hocamız, savaşırsız ve sömürsüz bir dünya özlemiyle aramızdan erken ayrılmış, geçen süreçte yokluğu her zaman hissedilmiştir.

Sağlığın piyasalaştırılmaya dönük egemenlerin saldırıları karşısında hocamızın düşünceleri bizler için her zaman yol gösterici olmuştur.

Değerli bilim insanı, halk sağlığı önderi hocamız Nusret FİŞEK'i saygı ve özlemle anıyor, başta Fişek Enstitüsü ve Türk Tabipleri Birliği olmak üzere bütün dostlarının acısını bir kez daha paylaştığımızı belirtmek istiyoruz.

Prof. Dr. Nusret FİŞEK anma etkinliklerini düzenleyen kurumları bu anlamlı çabalarından dolayı kutluyoruz.

Nazik davetinize teşekkür ediyor, dostluk ve dayanışma duygularımızı iletiyoruz. 3 Kasım 2010

Dev. Maden – Sen Yönetim Kurulu

denlerinden biri olarak yorumlanmalıdır. O halde, her 3 Kasım'da Nusret Fişek'in mezarı başında mahçup bir şekilde, başarısızların anlatılması da bu zaaf ile açıklanabilir. Sağlık alanına gönül verenlerin, önce eteklerindeki taşları döküp, bilimsel bilgi üretilmeden, hizmette başarının olamayacağını anımsamaları gerekir. Nusret Fişek, her zaman övgüyle ve özlemle anılmaktadır; çünkü, bilimsel bilgi ile hizmeti ustaca kaynaştırmış ve uzun ömürlü bir model ortaya koyabilmiştir.

Mersin-Tarsus Merkez 6 No.lu Sağlık Ocağı, bu ödüllerin sonuncusunu aldı. Çünkü Sağlıkta Dönüşüm Projesi, artık geride sağlık ocağı bırakmadı. Bu bize, sağlık sistemimizi piyasaya teslim etmek isteyenlerin, korkulu rüyasının da, sağlık ocakları olduğunu gösterdi. Adından bile korkuyorlarmış.

Aile hekimliği ve Toplum Sağlığı Merkezi uygulaması ile tam bir iki yüzlülüğe imza atıldı. Hem 224 sayılı Sağlıkta Sosyalleştirme Yasası yürürlükten kaldırılmadı; ama uygulama olanağı bırakılmadı. Hem de Sağlık Bakanı, Nusret Fişek'i övmekten geri durmuyor; ama, onun tüm ilkelerini ayaklar altına almakta. "Aile" hekimliği denilerek, ailenin cebine el atılmıştır. Kazanılmış hakları ellerinden alınmıştır. Ama ne yazık ki, aileler, henüz bunun farkında değildir. Bir sigortacı mantığıyla, tedaviyi öne çıkaranlar; bir işletmecisi mantığıyla parayı baş tacı edenler; halkın korumayı seçenleri bir kenara itmişlerdir. Aşı uygulamaları çökmekte, gebelerin izlenmesi unutulmakta, eğitim ve ebelik hizmeti gibi kavramlardan hiç söz edilmemektedir. O kadar ki, artık ebe yetiştiren okullar bile kapatılmak isteniyor. Prof. Dr. Melek Gülsün ÖZENTÜRK 'ün çılgılığı kulaklarımızda yankılanıyor (KUTU No.1).

Etkinlik sonrası Çağdaş Sanatlar Merkezi

KUTU NO. 1

Nusret hocamın bıraktığı mirrası, ebelik mesleği ve hizmetlerini, elimden geldiğince koruma ve yetiştirmekte olduğum gençleri konuyla ilgili bilinlendirme çabam sürüyor. Sağlık Yüksekokulu ve / veya Sağlık Bilimleri Fakültelerinin Ebelik Bölümlerinin kapatılmasına yönelik girişimler yine gündemde. Bu nedenle yine bir köşe yazısı yazma gereği hissettim ve sizinle de paylaşmak istedim tabii.

Sevgimle Saygımla

Prof. Dr. Melek Gülsün ÖZENTÜRK
EÜ İzmir Atatürk Sağlık Yüksekokulu
Ebelik Bölümü Öğretim Üyesi

Her derde deva MESLEK!

Ebelik mesleği ile tanışmam birinci basamak sağlık hizmetlerinde (sağlık ocağı, sağlık evi) eğitim ve denetim hemşiresi olarak çalıştığım yıllarda oldu. Ebeler mesleğini tanımak için mesleğin icra edildiği yollarda ebelerle birlikte yürümek oldukça önemliymiş anladım ki. .

Ebelik mesleği ülkemizde Besim Ömer Paşa döneminde değer kazandı. Daha sonra da Nusret Fişek döneminde. Ana ve bebek ölüm oranlarının düşürülmesinde ebelerin etkisi çok büyüktür. Hatta 1843'lü yıllarda ülkemizde girişimci kadın hareketine de öncülük etmişlerdir. Bilinmeli!

Dünyada ve ülkemizde Ebeler ve Hemşirelik mesleklerinin birbirinden farklı meslekler olduğu kabul edilerek (2000), eğitim-öğretim programları ayrıştırıldı. Ebeler lisansa dayandırılarak eğitim-öğretim programları cinsel sağlık – üreme sağlığı ağırlıklı hale getirildi.

Ülkemizde Ebeler Anabilim Dallarında lisansüstü eğitim yapan, bilim uzmanı ebe unvanıyla hizmet veren ebeler de var artık. Bilinmeli!

Durum böyleyken gündeme Ebeler Bölümlerinin kapatılmasına yönelik girişimler geldi oturdu yine. Dün de vardı. Bugün de var. Ne yazık ki!

İşin aslı şu ki, Sağlık Yüksekokuluna görevlendirildiğim yıllarda (1998) fark ettim bu olumsuz girişimleri. Bir taraftan Sağlık Memurluğu Lisans Programını kapatma girişimleri sürerken, diğer taraftan Ebeler Lisans Programlarının kapatılarak azaltılmasına yönelik girişimler de başlatıldı. Ebelerde Yüksek Lisans Programı varken Doktora Programı açılmamasının nedeni de bu girişimler elbette ki.

Sağlık memurları ve ebeler dağ bayır, kar kış, demeden hizmet verdi bu ülkede. Bunlar görmezden gelinerek, yol alınamaz. Alınmamalı da. Oysa dün biri yok edildi, sıra şimdi diğerinde.

Bir tarafta 1.Ulusal Kültürlerarası Hemşirelik ve Ebeler Kongresi (2011) girişimleriyle her iki mesleğin geleceğini aydınlatanlar, diğer tarafta Ebeler Bölümlerini kapatma girişimleriyle bir mesleğin geleceğini karartarak var olduklarını kanıtlamaya çalışanlar.

Dünü ne çabuk unuttuk. Hemşirelik mesleğine yapılmasını istemediklerimizi yani! Bugün çuvaldızı ebeliğe batırmaya çalışanlarda onlar. Dün hemşireliğe batırılan iğnenin acısını unutanlar. Ne yazık ki!

Sağlık ocakları ve sağlık evleri Nusret Fişek'in "sağlıkta sosyalizasyon" projesinin can damarlarıydı. Sağlık ocaklarının "isim babası" da, Nusret Fişek'in babası Hayrullah Fişek'tir. Yasayı yazarken, Nusret Fişek, babasına sorar, "Sence ne olmalı?" diye. O da "Bu birimlere madem bu kadar önem veriyorsun, Türk toplumu için en önemli olan sözcüğü kullan. Bu toplumun en önemli birimi "aile ocağı"dır; en önemli kaygı "ocağın tütmesi"dir. Senin kurulmasını hayal ettiğin Sağlık Ocağı da ailenin yanı başında duracak ve onun varlığını sürdürmesine yardımcı olacak" der. Babasına duyduğu sevgi ve saygı, sağlık ocakları ve işlevlerine duyduğu sevgiyle bütünlenmiştir.

İşte "sağlıkta dönüşüm"ün yıktığı bu hayal ve bu kültürel alt yapıdır. İthal bir reçeteden başka ne beklenirki?! Ama toplumsal gelişmeye ve sosyo-kültürel alt yapıya aykırı hiçbir dayatmanın uzun ömürlü olmayacağına inanıyoruz.

Bugüne değin sağlık ocaklarında ve sağlık evlerinde emek veren yaşamını tüketen tüm sağlık emekçilerine borcumuz var. Onlar toplum hekimliğine emek verdiler. Biz de elimizden geldiğince onları anımsamaya ve bulup tanıtmaya çalışacağız. Nusret Fişek Sağlık Ocağı Ödülleri, bu değerliliğin bir anlatım biçimiydi; bu dergi sayfalarında yer verdiğimiz "Toplum Hekimliğine Gönül Veren"ler yazıları da bu değerliliğin bir başka anlatım biçimi.

Yıkılanı geri getirmek kolay olmuyor. Önemli olan yıkımların önüne geçmek. Mücadelemiz sürüyor.

Çankaya Belediye Başkanı Bülent Tanık ödül dağıtım töreninde konuşurken.

"Büyük Ödülü kazanan İbrahim Tuncay, eşi Dr.Esin Tuncay ile birlikte Sergi'de"

3) İkinci Çalışan Çocuk Karikatürleri Yarışması

Çalışan Çocuklar Karikatür Yarışması'nın ikinci yılı bu. Ana tema olarak çalışan kız çocukları seçilmişti. Yine en seçme karikatürlerle ve özenli çalışmalarla karşılaştık. Yarışmaya bu yıl, 86 karikatür sanatçısı 142 eseriyle katıldı; sergilemeye değer bulunan 30 eserin çizerlerinin sayısı ise 23'tü. Emek ürünlerini bizlerle paylaşan, kalemlerini oynatanlara çok teşekkürler. Çalışan çocuk karikatürü dağarcığımız onlarla zenginleşti. Karikatür Vakfı ve Nezih Danyal olmasaydı, bu yarışma da olmazdı. Nezih Danyal'a ve tüm seçici kurul üyelerine de çok çok teşekkür ederiz.

İki yılın sergileme alan karikatürlerini bir albümde topluyoruz. DİSK/Genel İş Sendikası'nın katkısı ile basımı en kısa zamanda gerçekleştireceğiz. O zamana kadar, okurlarımız, bu karikatürleri, Vakfımızın web sayfasında izleme olanağı bulabilirler.

Nusret Fişek anısına 2.Çalışan Çocuk Karikatürleri Yarışması, ödül töreni de Nusret Fişek Halk Sağlığı Ödülleri ile aynı bölümde gerçekleştirildi. Çankaya Belediye Başkanı Bülent Tanık, büyük ödülü kazanan İbrahim Tuncay'ın ödülünü verdi ve bir konuşma yaptı.

Çankaya Belediye Başkanı Bülent Tanık'ın Konuşması:

Bu bembeyaz saçlı delikanlıyı tanıma onurunu yaşadım. Onunla aynı dönemde, paralel bir örgütün başkanlığını yaptım. O Türk Tabipler Birliği (TTB) genel başkanırken, ben de Türk Mühendis ve Mimarlar Odası (TMMOB) başkanlığı yaptım. 1980'li yılların görece zor sayılabilecek yıllarıydı. Her zaman aydınlık yüzüne ve ağzından çıkacak sözlerle dikkatle bakma

2. Çalışan Çocuk Karikatürleri Sergisi

gereği hissettiğim, referans noktalarından birisi oldu. Sevgili Gürhan ve Oya Fişek'i de aşağı yukarı o yıllardan beri tanıyorum. Babalarının çizgisine çok yakışacak, çok esaslı işler yapıyorlar.

TTB, onun başkanlığında derinliğini kavradığım meslek örgütlerinden birisidir. Benim tanıdığım başkanların tümü de çok onurlu başkanlardır ve çok özel bir meslek örgütüdür. Onların ülkemiz insanının sağlığı için; sadece ülkemiz insanı için değil, tüm insanlığın sağlığı için sürdürdüğü çabaları, verdikleri mücadeleyi, ben de Hamdi hocanın aldığı ödül öncesinde, diğer ödüller verilirken hissettiği biçimde, imrenerek ve gurur duyarak izledim. Mücadelelerini alkışlıyorum. Onların önderlerinden olan sevgili Nusret hocamızın halk

sağlığı alanında sürdürdüğü mücadeleyi, bir yerel yönetim sorumlusu olarak anlamaya çalışıp, sorumluluğunu taşıdığım bölgede, onun ilkeleri çerçevesinde, yerel yönetim olarak sağlık politikalarına, halk sağlığı düzleminden, -tamirci düzlemini göz ardı etmek imkansız ama- esas ana kısmından 29 kaleminden olan bölümüyle sahip çıkarak çalışma kararlılığındayız.

Bizim çok zor bir dönem yaşadığımız ortada. Ülkemizde 1930'lu yıllardan beri izlenen ve savunulan "sağlık temel bir insan hakkıdır" söylemi yerini, sağlığın piyasalaştığı ve parası olanın edinebildiği bir iş olma süreci, hızla yaygınlaşmakta ve egemen kılınmaya çalışılıyor. Bunun doğru olmadığı açık. Bunun kalıcı olmayacağı görüşüne de yürekten katılıyorum. Nedeni şudur: İyi ve sağlıklı olan devam eder. Piyasada belki kötü olan uzun ömürlüdür ama, doğada, iyi olan uzun ömürlüdür. Çankaya Belediyesi olarak sağlık ocaklarımıza sahip çıkmaya devam edeceğiz. Nusret hocamızın ve halk sağlığına gönül vermiş; insandan yana sağlıkçı duyarlılığını savunan herkesin yolumuzu aydınlatığı biçimde, kamunun temel görevinin insanı yaşatmak olduğu ve sağlığın piyasadan alınan bir meta olmaktan ivedilikle kurtarılması gerektiğini vurgulayarak, böyle bir ortamda sevgili hocam adına ödül verme imkanını verdiği için, sevgili Fişek Enstitüsü Vakfı'na çok teşekkür ediyorum. Hepinizi sevgi ve saygıyla selamlıyorum.

4) Nusret Fişek Barış Dinletisi

Her yıl Sevda Cenap And Vakfı'nın katkılarıyla gerçekleştirilen Barış Dinletisi, günün anlamına çok uygun ve doyurucuydu. Sanatçılar, müziğin bir tedavi aracı olduğundan yola çıkarak örnekler sundular; açıklamalarda bulundular. Günün sonunda, izleyiciler, kulakları dolmuş, gönülleri zenginleşmiş; her şeyden önce zenginleşmiş olarak evlerine döndüler. Bize böyle bir dinleti ortamı sunan Sevda Cenap And Vakfı'na ve sanatçılarımıza (Meriç Fıratlı -keman-, Sanem Berkalp -piyano- Pınar Alpay Yüksel -anlatıcı-) çok teşekkür ederiz.

Müzikle Tedavi

Hazırlayan : Pınar ALPAY YÜKSEL*

İyi akşamlar, Hoşgeldiniz.

Alanında ve ülkemizin yaşantısında farklılık yaratan bir bilim adamı ve sanat aşığı anma gecesinde sizlerle olmaktan mutluluk duyuyoruz. Nusret Fişek'in iki ilgi alanı bilim ve sanatın kesiştiği noktada sizleri müzikal bir yolculuğa davet ediyoruz.

İnsanın var olduğu andan itibaren doğası gereği seslere karşı duyarlı olduğunu biliyoruz. Meriç ve Sanem de herşeyin titreşimden oluştuğu dünyamızda, müziğin oluştuğu yeni titreşimle ruh halimizin, zaman ve mekân algılayışımızın ve hatta bakış açımızın değişebileceğini düşünüyor.

İnsanlık varoluşunu ve yaşam amacını hep merak etmiş ve sorgulamaya devam etmekte. Sanatın genler üzerindeki etkisinin araştırıldığı günümüzde, bilimsel anlamda niçin müzik yapıp, neden dinlediğimiz halen kanıtlanmamış. Herşeyin birbiriyle bağlantılı olduğuna inanan sanatçılarımız bilim, sanat ve spirüel çalışmaların bütünsel birlikteliğini diliyorlar.

Roma, Çin ve Mısır gibi çok eski uygarlıklarda müziğin farklı hastalıkların tedavisinde kullanıldığı kaynaklarda yer almakta. Sekizyüzlü yıllardan sonra Farabi, Razi, İbn-i Sina gibi alimler konuyla ilgili çalışmışlar. Osmanlı döneminde ise 1484-1488 yıllarında Edirne'de II.Beyazıt tarafından yaptırılan Darüşşifa'da müzik terapisinin kullanıldığı ve sonrasında Kayseri ve Amasya'da benzer şifahaneler kurulduğu, ayrıca bu merkezlerde renk ve su terapisinin de birlikte uygulandığı kayıtlar arasındadır. Türk Makamsal müziği ile yapılan müzikle tedavi ise bir başka konser konusu.

Avrupa'da müzik terapi ise 2.Dünya savaşının yaralarının sarılma döneminde tekrar hatırlanıyor. Avrupa'da müzik terapinin unutulduğu dönemde yaşamış olmalarına rağmen besteleri günümüzde tedavi amaçlı sıkça kullanılan Mozart ve Beethoven'in iki eseriyle yolculuğumuz başlıyor.

Yaşantılar müziğin stili açısından çok önemlidir. Çağlardan bu yana bireysel tercihler ve müzik çeşitliliği vardır. Bireyin müzikle birşeyler ifade etmesi kişinin bilinç altından çok değerli ipuçları ortaya dökmesidir. Ritm, melodi ve armoni gibi müzik unsurlarının tedavi amaçlı kullanılmasıyla kişi baskılanmış yaşantılarını müziğin yardımıyla dışa vurabilme şansına kavuşur. Büyük bir özgürlüktür.

Amerika'da bir bilim dalı olarak kabul gören Müzik terapi, bireylerin fiziksel, psikolojik, sosyal ve zihinsel ihtiyaçlarını karşılamada müziği ve müzik aktivitelerini kullanan uzmanlık dalı olarak diye tanımlanıyor.

Müzik ve ses bunu nasıl başarır? Kendisi de bir titreşim olan ses kulağa ulaştığında kulak zarı titreşmeye başlar ve kulaktaki minik kemikler, bunu elektrik enerjisine dönüştürür. Bu enerji sinirler vasıtasıyla beyinde duyma merkezine dağılır ve nöronlar aracılığı ile bir çok merkeze ulaşır. Bu da müziğin Kardivasküler ve Endokrin sistemine, hormonlara, kan hücrelerine ve psikolojiye etki etmesine neden olur.

Bilimsel araştırmalara konu olan bu alanda Gazi Üniversitesi Algoloji bölümü ile yapılan çalışmalardan alınan

ilk sonuçlarda hastalarda terapi öncesine göre ağrı ve hormon değerlerinde anlamlı bir azalma saptanmış.

Kafanızdaki herşeyi bir kenara bırakıp bu anı yaşayabilmeniz ve bedenize de kendini yenilemek için zaman tanımanız için bir fırsat. Opera'ya konu olan bir meditasyon sahnesi: Massanet.

Müzik bilimin her alanı, her tür sanat dalı, spor ve sosyal yaşamla birleşebilen reklam, pazarlama, yiyecek ve moda gibi sektörlerde de yönlendirme için kullanılan kuvvetli araçlardan biri.

Müziğini duyduğunuz anda aklınıza gelecek bir sürü reklam ve ürün vardır? Hepimizin dilinde olan basketbol tezahüratlarını, müzikle daha etkili ve çoşkulu yaptığınız spor faaliyetlerini, dans, askerlere motivasyon kaynağı marşları anımsayın.

Bir şarkıyla bir anda çocukluğunuza veya gençlik hatıralarınıza döndüğünüz olmadı mı? Filmlerin en etkileyici sahnelerini kuvvetlendiren tematik müziklere ne demeli? Sizi heyecanlandıran bir film sahnesindeki o sürükleyici müziği kaldırsak aynı şekilde hisseder miydiniz? Sizi çok etkileyen ve ağlatan bir duygusal kavuşma sahnesinin müziği yerine adrenalin yükseltici bir korku filmi müziği yerleştirsek aynı olur muydu?

Müzikle isteminiz dışı karşılaştığınız yerleri ve sizdeki izlerini bir düşünün lütfen "Müzik ruhun gıdasıdır" ve "Ne yerseniz O'sunuz" dediklerine göre farkındalığınızı yükseltmenizi, seçici olmanızı öneriyoruz.

Bedenin müziğe verdiği fiziksel cevapları inceleyen bilim adamları, müziğin her durumda bazı mekanizmaları harekete geçirdiğini, ancak farklı müzik türlerine ve kişiye göre değişen yanıtlar oluşabileceğini keşfetmişler.

Hatta bir müzik eserinin aynı kişi üzerinde bile çevresel faktörler, kişinin duygu durumu, zaman, mekân gibi kavramlardan etkilenebileceğinden farklı reaksiyonlara neden olduğu da bilimsel bir saptama.

Barok dönem müziğine kulak vereceğimiz şimdiki dört eserde bugün ve şu anda bizlere neler hissettireceğine odaklanalım ve Bach'ı dinleyelim.

Değerli konuklar öncelikle hepinize konserimize gösterdiğiniz ilgiden dolayı Ve kadirşinaslığınıza Nusret Fişek hocamıza gösterdiğiniz saygıdan dolayı teşekkür ediyoruz.

Bizler huzurlarınızda müziğe ve müziğin tedavi gücüne inanmış, tüm ülkede eğitim ve sağlık konusunda eşitliği dileyen ve aynı zamanda bütünsel tedaviye inanan üç kişi olarak bu eğitimin Türkiye'de üniversite düzeyinde açılmasını ve bu bilim yuvalarından yetişecek uzmanların Türkiye'de müzik tedavisini yaygınlaştırarak beden ve ruhları sağlığa kavuşturmasını diliyoruz.

Ve üçümüzün de ortak hissi Nusret bey hayatta olsaydı bunun çok daha kolay olacağı yönünde. Umuyoruz ki nice Nusret Fişek'ler yetişir ve ülke genelinde pek çok yararlı etkinlik gerçekleştirirler.

Ve bizler de bu vesileyle Nusret beyle beraber, bizleri yetiştiren hocalarımızı, şu anda aramızda olmayan aile büyüklerimizi saygı ve hürmetle anıyoruz.

İyi akşamlar.

*Katkılarından dolayı Musa Kocatepe ve Kamil Mingü'ye teşekkürlerimizle.

* Seveda Cenap And Vakfı Basın ve Eğitim Sorumlusu

İKİ DAKİKA DÜŞÜN

Tehlikeyi Tanıyalım

50 Kg'lık Çimento Torbasının Yokuşta Sırtta Taşınması

Mustafa TAŞYÜREK*

(mustafatasyurek@fisek.org.tr)

Durum: Bir inşaat işçisi 50 adet çimento torbasını, tek başına sırtına almakta ve yaklaşık 40° derece eğimli bir yokuşta, patika bir yoldan 100 m uzağa, sırtında taşımaktadır.

İşçilerin bu çalışma sırasında karşılaşılabileceği tehlikeyi tanımlayabilir misiniz ?

Neler Olabilir ?

1. Kısa sürede 50 x 50 = 2500 kg'lık yükün sırtta tek başına kaldırılması ve sırtta taşınması sonucu kas – iskelet sistemi rahatsızlıkları (Ör: bel ve sırt incinmesi) olabilir.
2. Uygun yol ve uygun iş ayakkabısı olmamasından dolayı ayağı kayıp düşerek yaralanabilir.

> Yanıtı 4. sayfada

* Kim. Müh., İş Sağlığı+İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı
Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi (1978-1985)
İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Denetim Kurulu Üyesi

ÇALIŞMA ORTAMI DERGİSİ BİLİMSEL DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Şeyda AKSEL
Prof. Dr. Yasemin GÜNAY BALCI
Jeom. Erdoğan BOZBAY
Prof. Dr. Ayşen BULUT
Ecz. Dr. Ayçe ÇELİKER
Prof. Dr. Murat DEMİRCİOĞLU
Prof. Dr. Necati DEDEOĞLU
Dr. Seyhan ERDOĞDU
Mak. Y. Müh. Aykut GÖKER
Prof. Dr. Bahar GÖKLER
Dr. Uğur GÖNÜL
Prof. Dr. Güler Okman FİŞEK
Prof. Dr. A. Gürhan FİŞEK
Prof. Dr. Hamit FİŞEK
Prof. Dr. Kurthan FİŞEK
Oya FİŞEK
Prof. Dr. Alpaslan IŞIKLI
Prof. Dr. Ali Esat KARAKAYA
Prof. Dr. Müge ERSOY KART
Prof. Dr. Muammer KAYAHAN
Prof. Dr. Ahmet MAKAL
Prof. Dr. Ferhunde ÖZBAY
Prof. Dr. Nevzat ÖZGÜVEN
Prof. Dr. Şerife Türcan ÖZŞUCA
Mümtaz PEKER
Prof. Dr. Sarper SÜZEK
Kim. Müh. Mustafa TAŞYÜREK
Dr. Engin TONGUÇ
Prof. Dr. İsmail TOPUZOĞLU
Mim. Y. Müh. Cihat UYSAL
Prof. Dr. İsmail ÜSTEL
Dr. Ecz. Leyla ÜSTEL

ÇALIŞMA ORTAMI DERGİSİ BİLİMSEL DANIŞMA KURULU'NUN YİTİRDİĞİMİZ AMA HEP ARAMIZDA OLAN ÜYELERİ

Doç.Dr. Ömer Tunç SAVAŞCI
Prof.Dr. Cahit TALAS

YAZI KURULU

Taner AKPINAR

Umur AŞKIN

Can Umut ÇİNER

Akasya KANSU

Emirali KARADOĞAN

Gülbiye YENİMAHALLELİ YAŞAR

İÇİNDEKİLER

- **ÇOCUK HABER**
Çocuk Ev Hizmetçisi: Tehlikeler, İstismar..... 2
Derleyen: Emirali KARADOĞAN
- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**
Kaynak ve Kesme İşleminde Dikkat Edilecek Güvenlik Kuralları.....5
Mustafa TAŞYÜREK
- **BÜYÜTEÇ ETİK**
Etik Üzerine Prof. Dr. Nusret H.Fişek'in Düşünceleri..... 10
A.Gürhan FİŞEK
- **BÜYÜTEÇ**
Eğitimde Etik Üzerine 12
Ahmet MAKAL
- **BÜYÜTEÇ**
Tıpta Etik 14
Eriş BİRALOĞLU
- **BÜYÜTEÇ**
Sendikal Etik Üzerine 15
Aziz ÇELİK
- **BÜYÜTEÇ**
Yirmi Yıl Sonra 18
Ayşen BULUT
- **ANIMSA**
Nusret Fişek 96. Doğum ve
20. Ölüm Yıldönümü'nde Anımsandı 21
- **ANIMSA**
Müzikle Tedavi 22
Hazırlayan: Pinar ALPAY YÜKSEL
- **BULMACA**
İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım
50 Kg'lık Çimento Torbasının
Yokuşta Sırtta Taşınması 23
Mustafa TAŞYÜREK

Kütüphane

Nusret H.Fişek Bilim ve Sanat Ortamı

<http://kutuphane.fisek.org.tr>

- **Sahibi:** Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi
Vakfı Adına
A. Gürhan FİŞEK (e-posta: agf@fisek.org.tr)
- **Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:**
A. Gürhan FİŞEK (e-posta: agf@fisek.org.tr)
- **Yönetim Yeri:** Selanik Cad. Ali Taha Apt. 52/4
Kızılay 06650 ANKARA (e-posta: bilgi@fisek.org.tr)
Tel: (312) 419 78 11 • **Faks:** (312) 425 28 01 - 395 22 71
- Web sayfası: www.fisek.org.tr
- Çalışma Ortamı Dergisi'nde yayınlanan yazılar,
resimler kaynak gösterilerek kullanılabilir.
- Bu dergide yayınlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir.
Bu bir HAKEMLİ dergidir.

- Çocuk Dostu'muz olanlara dergi ve kitaplarımız düzenli olarak
gönderilmektedir. Sizleri de **Çocuk Dostu'muz** olarak
görmek isteriz.
- Çalışma Ortamı Dergisi iki ayda bir yayınlanır.
(Yerel Süreli Yayın)
• ISSN 1302-3519
- Sayı: 113 • Kasım - Aralık 2010
• Ücretsizdir
- **Yapım ve Basım:** Büyük Anadolu Medya Grup
İstanbul Cad. Elif Sk. Sütçü Kemal İşhanı No:7/188
İskitler 06060 ANKARA
Tel: (0312) 384 30 70 (Pbx) • Fax: (0312) 384 30 57

Baskı Tarihi : 31 Aralık 2010